

3

MUHAFAZAKÂRLIK

KÖKLERİ VE GELİŞİMİ

Günlük dildeki “muhafazakâr” terimi, farklı anlamlara sahiptir. Bu terim mutevazı veya ihtiyatlı davranış, geleneksel hatta uyumcu bir hayat tarzı, değişim korkusu veya değişimin reddi gibi özellikle “muhafaza etmek” fiilinin belirttiği anlamlara gelebilir. Ayrı bir siyasi konumu veya ideolojiyi betimleyen “muhafazakârlık”, ilk kez 19. Yüzyıl’ın başlarında kullanılmıştır. Bu dönemde ABD’de muhafazakârlık, kamusal işlere ait kötümser bir görüşü ima ediyordu. 1820’ler itibarıyla bu terim, 1789 Devrimi’nin ruhu ve ilkelerine karşı bir muhalefeti çağırıyordu. İngiltere’de muhafazakâr, aşama aşama Whiglere karşı ana muhalefet partisi olan Tory adının yerini aldı ve 1835’te bu parti- nin resmî adı oldu.

Muhafazakâr fikirler, birçok açıdan Fransız Devrimi ile sembolleştirilen siyasi, sosyal ve iktisadi değişimdeki gidişe bir tepki olarak doğdu. Muhafazakâr ilkelerin ilk ve belki de klasik ifadeleri, Edmund Burke’ün (bkz. s. 87) *Reflections on the Revolution in France* (Fransa’daki Devrim Üzerine Düşünceler, [1790] 1968) adlı eserinde yer aldı. Bu eser, bir önceki yıl *Ancien Régime*’e (Eski Rejim, Devr-i Sabık) karşı devrimci meydan okumayı, derin bir üzüntüyle karşıladı. 19. Yüzyıl boyunca Batılı devletler, sanayileşmenin ortaya çıkardığı ve liberalizm, sosyalizm ve milliyetçilik gibi akımlarda yansımaları bulan baskılarla dönüşüme uğradı. Bu ideolojiler reformu gerekli görünürken, zaman zaman da devrimi desteklerken muhafazakârlık, gittikçe güç duruma düşürülmüş geleneksel sosyal düzeni inatla savundu.

Muhafazakâr düşünce kendisini, mevcut gelenek ve ulusal kültürlere intibak ettirdikçe dikkate değer bir şekilde çeşitlenmiştir. Örneğin, İngiliz muhafazakârlığı temelde Burke’ün fikirleri çerçevesinde şekillenmiştir. Burke, değişime karşı körü körüne bir direnci savunmaz. Onun savunduğu şey daha çok, “muhafaza etmek için değişme”ye yönelik tedbirli bir isteklilik hâlidir. 19. Yüzyıl’da İngiliz muhafazakârları, güçlü bir değişim sürecinden geçmiş siyasi ve sosyal düzeni savunmuşlardır. Bu değişim özelde, 17. Yüzyıl’daki İngiliz Devrimi’nin bir sonucu olarak mutlakî monarşinin ortadan kaldırılmasıydı. Benzer durumsal (pragmatik) ilkeler, İngiliz Milletler Topluluğu (*the Commonwealth*) bünyesindeki ülkelerde kurulmuş olan muhafazakâr partileri de etkiledi. Kanada Muhafazakâr Partisi, kendini gerici fikirlerden uzaklaştırmak için İlerici Muhafazakâr adını benimsedi.

19. Yüzyıl boyunca bazı otokratik monarşilerin ayakta kaldığı Kıta Avrupası’nda ise oldukça farklı, daha otoriter bir muhafazakârlık gelişti. Bu muhafazakârlık, yükselen reform dalgası karşısında monarşi ve katı otokratik değerleri savunuyordu. Ancak İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, Hıristiyan demokratik partilerin kurulmasıyla beraber kıtadaki muhafazakârlar, özellikle Almanya ve İtalya’da siyasi demokrasi ve sosyal reformu tam anlamıyla kabul etmişlerdir. Öte yandan ABD, göreceli olarak muhafazakâr fikirlerden çok daha az etkilenmiştir. ABD, İngiliz Kraliyetine karşı yürütülen başarılı koloni savaşının sonucunda oluşmuştur. ABD’nin yönetim sistemi ve siyasi kültürü, büyük oranda yerleşik liberal ve ilerici değerleri yansıtır. ABD’deki her iki büyük parti- nin de –Cumhuriyetçiler ve Demokratlar– siyasetçileri, geleneksel bir şekilde “muhafazakâr” olarak yaftalanmaktan kızgınlık duyarlar. Sadece 1960’lardan beri her iki parti, tutucu ifadeleri dile

getirmektedir. Bu ifadeleri kullananlar özellikle güneyli Demokratlar, 1960'larda Senatör Barry Goldwater'ın başını çektiği Cumhuriyetçi Parti içindeki kanattır; ki bu kanat, 1970'ler ve 1980'ler boyunca önce California Valiliği ardından da 1981-1989 arasında başkanlık yapmış olan Ronald Reagan'ı desteklemiştir.

Muhafazakâr ideoloji, Fransız Devrimi ve Batı'daki modernleşme sürecine bir tepki olarak ortaya çıktığından, Avrupa ve Kuzey Amerika dışındaki siyasi muhafazakârlığı tespit etmek daha zordur. Afrika, Asya ve Lâtin Amerika'da değişime direnç ve geleneksel hayat tarzını koruma amacındaki bazı siyasi hareketlerin ortaya çıktığı söylenebilir. Ancak bu hareketler, tam anlamıyla muhafazakâr olan iddia ve değerlere nâdiren başvururlar. Bunlar arasındaki bir istisna, 1955'ten beri Japonya'daki siyasette ağırlığı olan Japon Liberal Demokratik Parti'dir (LDP). LDP'nin iş dünyasının çıkarları ile yakın bağlantıları vardır ve sağlıklı bir özel sektörü beslemek adına büyük gayret gösterir. Aynı zamanda geleneksel Japon değer ve örflerini koruma teşebbüsleri de vardır. İşte bu yüzden sadakât, ödev ve hiyerarşi gibi muhafazakârlığa özgü ilkeleri destekler. Bazı başka ülkelerde ise muhafazakârlık, popülist-otoriter bir nitelik arz etmiştir. Örneğin Arjantin'de Peron ve İran'da Humeyni (bkz. s. 292) güçlü merkezî otoriteye dayalı rejimler kurmuşlardır ama bu rejimler milliyetçilik, iktisadî ilerleme ve geleneksel değerlerin savunulması adına kitlesel halk desteğini de seferber etmişlerdir.

Muhafazakârlık, siyasal ideolojiler arasında entelektüel açıdan en mutevazî ideoloji olmasına rağmen, belki de bu durumdan dolayı, aynı zamanda dikkate değer bir biçimde esnek ve kendini çabucak toparlayabilen bir özelliğe sahiptir. Muhafazakârlık, kendini sabit fikir sistemleri ile bağlama taraftarı olmadığından süreklilik arz eden bir gelişme içindedir. Birçok ülkede siyasi sağın yeniden iktidara geçmesiyle, 1970'lerden beri muhafazakâr anlayışın kazandığı başarıların yeniden ortaya çıktığı aşikârdır. Bu açıdan, İngiltere'deki Thatcher Hükümeti (1979-1990) ve ABD'deki Reagan Yönetimi (1981-1989) özellikle dikkate değerdir. Her iki yönetim de genel olarak "Yeni Sağ" olarak adlandırılan ve kolay rastlanmayacak bir şekilde radikal ve ideolojik biçimdeki bir muhafazakârlığı uygulamaya koymuşlardır. Yeni Sağ'ın fikirleri çoğunlukla serbest piyasa ekonomilerinden türetilmiş ve durum böyle olunca, muhafazakârlık içinde derin bölünmeler ortaya çıkmıştır. Hatta bazı yorumcular, "Thatcherizm", "Reaganizm" ve genel olarak Yeni Sağ projesine, aslında muhafazakâr ideoloji içinde yer vermenin uygun olmadığını, bu anlayışların çok ciddi biçimde klasik liberal ekonomilerden etkilendiğini öne sürmüşlerdir.

Yeni Sağ, geleneksel muhafazakâr iktisadî görüşlere meydan okumuştur ama muhafazakâr ideolojinin bir parçası olarak kalmıştır. İlk olarak Yeni Sağ, düzen, otorite ve disiplin gibi geleneksel muhafazakâr sosyal ilkeleri asla terk etmemiş hatta bazı açılardan bu ilkeleri güçlendirmiştir. Ayrıca, Yeni Sağ'ın serbest piyasaya yönelik heyecanı, muhafazakârlığın liberal görüşler tarafından ne dereceye kadar etkilendiğini gösterir. Tüm siyasi ideolojiler gibi muhafazakârlık da bünyesinde çeşitli gelenekleri barındırır. 19. Yüzyıl'da muhafazakârlık, monarşi ve aristokrasinin katı bir şekilde savunulması taraftarıdır. Bu anlayış, gelişmekte olan ülkelerde otoriter popülist hareketler biçiminde varlığını devam ettirmiştir. 20. Yüzyıl'da ise muhafazakârlar, devlet müdahalesini savunan paternalistik bir eğilim ve serbest piyasanın liberteryen bir savunusu olarak bölünmüşlerdir. Yeni Sağ'ın

önemi, liberteryanizmi (bkz. s. 101) destekleyen gelenekler arasındaki dengeyi yeniden sağlama aracılığıyla muhafazakârlığın seçim zaferi arayışını yeniden canlandırmasından kaynaklanır. Ancak bunu yapmakla Yeni Sağ, muhafazakârlığın ayakta kalmasını bile tehdit edebilecek nitelikteki derin gerilimleri su yüzüne çıkarmıştır.

MUHAFAZA ETME ARZUSU - ANA TEMALAR

Muhafazakâr ideolojinin barındırdığı temel nitelik, belli başlı iddiaların ve tartışmaların ana kaynağı olmuştur. Örneğin, muhafazakârların taraftar oldukları şeyden çok, muhalif oldukları şeye ilişkin daha net bir anlayışa sahip oldukları sıklıkla dile getirilir. Bu anlamda muhafazakârlık basitçe değişime karşı direnmeyi, en azından şüpheyi salık veren olumsuz bir felsefe olarak resmedilir. Ancak muhafazakârlık *status quo*'nun salt körü körüne savunusundan daha fazla bir şey olmasaydı, bir ideolojiden çok sadece siyasi bir tutum olurdu. Aslında birçok insan ya da grup, değişime direnme anlamında “muhafazakâr” olarak görülebilir ama bu insanların tümünün muhafazakâr siyaset düşüncesini paylaştıkları söylenemez. Örneğin, devletleştirilmiş ekonominin ortadan kaldırılmasına muhalefet eden Sovyetler Birliği'ndeki komünistler de, refah devletini ya da ulusal sanayileri savunma adına kampanya düzenleyen sosyalistler de, siyasi ilkeleri açısından kesinlikle değil ama eylemleri açısından muhafazakâr olarak sınıflandırılabilirler. Değişime direnme arzusu, muhafazakârlık içinde tekerrür eden bir arzudur. Ancak muhafazakârları rakip siyasi düşünce destekçilerinden ayıran şey, bu konumu benimsemede takındıkları kendilerini özgü tarzlarıdır.

İkinci bir mesele de, muhafazakârlığı bir ideoloji olarak tanımlamanın, bizatihi muhafazakârları rahatsız etme riskidir. Muhafazakârlar, genellikle kendi inançlarını, bir “izm” veya ideolojinin aksine “zihinsel bir tutum” veya “yaygın kanaat” olarak betimlerler. Örneğin Lord Hugh Cecil (1912), muhafazakârlığı “insan zihninin doğal mizacı” olarak tanımlamıştır. Başka düşünürlere göre de muhafazakârlığı özgün kılan şey, tarih ve tecrübeye yaptığı vurguyla beraber rasyonel düşünceden duyulan hoşnutsuzluktur. Birinci Bölüm'de tartışıldığı gibi muhafazakârlar tipik olarak “ilke siyasetinden” kaçınırlar ve bunun yerine gelenekçi siyasi tutumu benimserler. Muhafazakârlığa muhalif olanlar bu özellik üzerinde dururlar ve bazen muhafazakârlığı, yönetici sınıf veya elitin çıkarlarının ilkesiz savunusundan azıcık daha fazla bir şey olarak tanımlarlar. Oysa hem muhafazakârlar hem de eleştirenler, muhafazakâr “yaygın kanaatin” temelini oluşturan teorilerin çeşitliliğini ve ağırlığını görmezden gelirler. Örneğin muhafazakârlar, düşüncelerini soyut ilkelere daha çok tarih ve tecrübeyle temellendirmeyi seçebilir ama bu tercih de kendi başına sınırlı rasyonel kapasitesi olan insan anlayışına dayanmaktadır. Muhafazakârlık, ne basit pragmatizm (bkz. s. 27) ne de salt fırsatçılıktır. Muhafazakârlık, insan doğasına, yaşadıkları topluma ve özgün siyasal değerlerin önemine vurgu yapan özgün birtakım siyasal anlayışlar üzerine inşa edilir. Aslında liberalizm ve sosyalizm gibi muhafazakârlık da bir ideoloji olarak tanımlanmalıdır. Muhafazakârlığın barındırdığı en önemli ve temel düşünceler:

- ▶ Gelenek
- ▶ Beşerî eksiklik
- ▶ Organik toplum
- ▶ Hiyerarşi ve otorite
- ▶ Mülkiyettir

Gelenek

Muhafazakârlığın, değişim karşısı iddialarının dayanakları farklı farklıdır. Muhafazakârlıkta teker-rür eden merkezî konulardan birisi, yaptığı gelenek savunusudur. Gelenek, zamana karşı koyabil-miş değerler, uygulamalar ve kurumları, özelde de bir kuşaktan diğerine aktarılanları kapsar. Bu an-layışın aksine liberaller, sosyal kurumların ne kadar uzun süredir varlıklarını devam ettirdiklerine göre değil de, bireylerin ihtiyaç ve çıkarlarına ne kadar cevap verebildiği çerçevesinde değerlendirilmeleri gerektiğini öne sürerler. Eğer kurumlar bu sınavı geçemiyorlarsa, ya reforma tâbi tutulma-lıdırlar ya da ortadan kaldırılmalıdırlar. Ancak muhafazakârlar bu görüşe kesinlikle katılmazlar ve bazı nedenlerden dolayı, gelenek ve kurumların, tarih testini başarıyla geçtiklerinden hassasiyetle korunması gerektiğini düşünürler.

Bazı muhafazakârlara göre bu sonuç, onların dini inançlarını yansıtır. Eğer bu dünyanın Yarı-tıcı Tanrı tarafından bezendiği düşünülürse, toplumdaki geleneksel örfler ve uygulamalar “Tanrı vergisi” olarak görülmelidir. Burke, bu çerçevede toplumun “Yaratıcımızın yasası”yla ya da bazen ifade ettiği gibi “doğal hukuk” tarafından şekillendirildiğine inanır. Eğer insanlar yasaya aykırı ola-rak dünyayı değiştirmeye kalkarlarsa, Tanrı'nın iradesine karşı gelmiş olurlar ve sonuçta insanî faaliyetleri daha iyi değil, daha kötü yaparlar. 18. Yüzyıl'dan beri geleneğin Tanrı'nın iradesini yan-sıttığını iddia etmek, gittikçe zorlaşmaktadır. Burke için monarşi kurumunun Tanrı takdiriyle atan-dığına inanmak mümkündür. Çünkü bu inanç, çok uzun bir süredir yerleşik bir inançtı ve neredeyse evrensel olarak kabul görüyordu. Ancak tarihsel değişimin adımları hızlandıkça, yeni gelenekler eskilerin yerini aldı. Serbest seçim ve evrensel oy hakkı gibi bu yeni geleneklerin, her anlamda “Tanrı vergisi” olmaktan çok insan yapımı oldukları açıkça görüldü. Ancak değişime yönelik dinî ret, modern köktenciler tarafından diri tutuldu. Köktencilerin inancına göre, Tanrı'nın istekleri onların dinî metinlerindeki kesin hakikat olarak insanoğluna vahyedildi. Muhafazakârlık ile dinî köktencilik arasındaki ilişki, Onuncu Bölüm'de tartışılmıştır.

Ancak muhafazakârların çoğu, herhangi bir ilâhî köken iddiası öne sürme ihtiyacı duymadan geleneği desteklemektedir. Örneğin Burke, toplumu “yaşayanlar, ölümler ve doğacaklar” arasındaki bir ortaklık olarak tanımlamıştır. İngiliz romancı ve deneme yazarı G. K. Chesterton (1784-1936), bu görüşü şöyle ifade etmektedir:

Gelenek, oyları tüm sınıflardan en belirsiz olana vermek demektir: Atalarımıza. Bu, ölmüşlerin

Edmund Burke (1729-1797)

Dublin doğumlu, İngiliz devlet adamı ve siyaset teorisyeni. Genellikle Anglo-Amerikan muhafaza-kâr geleneğinin babası olarak görülür. Whig Partili bir siyasetçi olarak Burke, 1776 Amerikan Devrimi'ne sıcak bakıyordu ama şöhretini, *Reflection on the Revolution in France* (Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceler, 1790) adlı eserinde 1789 Fransız Devrimi'ne yönelttiği eleştiriyi borçludur.

Burke, özgürlük, eşitlik, kardeşlik gibi soyut ilkeler çerçevesinde Fransız siyasetini yeni biçimlere sokma teşebbüslerine, bilgeliğin büyük oranda tecrübeye, geleneğe ve tarihe dayandığı iddiasını savunarak şiddetle karşı çıktı. Ancak Fransız Monarşisi'nin bu sondan kısmen sorumlu olduğunu belirtti. Çünkü monarşi, inatla "muhafaza etmek için değişme"yi reddetti. Burke, kötülüğü engelleyebileceği hâlde nadiren iyiyi beslediği için kötümser bir devlet düşüncesi benimser. Adam Smith'in (bkz. s. 65) klasik ekonomisini destekleyen Burke, piyasa güçlerini "doğal hukuk" olarak görmüştür.

demokrasisidir. Gelenek, sadece sağda solda dolaşanların kibirli oligarşisine boyun eğmeyi reddeder.

Bu anlamda gelenek, geçmişin bilgelik birikimini yansıtır. Geçmişin kurum ve uygulamaları, "zamanın yaptığı sınavı" geçmiştir; bundan dolayı yaşayanların ve gelecek kuşakların menfaati için korunmalıdırlar. Böyle bir gelenek anlayışı neredeyse, "hayatta kalan kurum ve gelenekler bu hâldedirler, çünkü bu gelenekler işlerlik kazanmış ve değerli bulunmuşlardır", şeklindeki Darwinci inancı yansıtır. Bunlar, "doğal seleksiyon (seçilim)" süreci tarafından onaylanmış ve hayatta kalmak için uygun olduklarını kanıtlamış kurum ve örflerdir. Örneğin İngiltere'deki muhafazakârlar, monarşi kurumunun korunması gerektiğini belirtirler. Çünkü bu kurum, tarihsel bilgelik ve tecrübeyi somutlaştırır. Özelde İngiltere'deki krallık, ulusal sadakât odağı olması ve partiler "üstü" saygı tesis etmektedir; basitçe ifade edilirse, işlemektedir.

Muhafazakârlar geleneğe saygı duyarlar çünkü gelenek, hem toplum hem de birey için bir kimlik duygusu yaratır. Yerleşik örfler ve uygulamalar, bireylerin farkına varabilecekleri cinstendir; âşinadırlar ve şüpheleri giderici niteliktedirler. Sonuçta gelenek insanlara, aidiyet ve "köklü olma" hissi verir. Bu hisler de tarihsel temelli oldukları için güçlüdürler. Örneğin monarşi kurumu, insanları geçmişe bağlayarak ve onlara kim olduklarına dâir müşterek bir duygu sağlayarak toplumsal bağlılık yaratır. Öte yandan değişim ise bilinmeyene doğru bir yolculuktur: Belirsizlik ve güvensizlik yaratır, böylece mutluluğumuzu tehlikeye atar. Gelenek, zaman sınavını başarıyla atlattığı birçok şeyi, siyasi kurumlardan daha fazlasını barındırır. Gelenek, âşına olan, güvenlik ve aidiyet yaratan tüm örf ve sosyal pratikleri kuşatır. Bu pratikler arasında, yargıçların geleneksel elbiseleri ve peruklarından, posta kutuları ve telefon kulübelerinin geleneksel rengini koruma seferberliğine birçok şey vardır.

Thomas Hobbes (1588-1679)

İngiliz siyaset felsefecisi. Daha sonra ailesini terk eden bir papazın oğlu olan Hobbes; sürgündeki Galler Prensi Charles Stuart'ın hocası oldu ve Cavendish ailesinin himayesi altında yaşadı. İngiliz Devrimi'nin neden olduğu iç savaş ve belirsizlik döneminde yazan Hobbes, Aristoteles'ten sonra kapsamlı bir doğa ve insan davranışı teorisi geliştiren ilk düşünürdür.

Hobbes'un klasik eseri *Leviathan* (1651), anarşi ve düzensizliğin yegâne alternatifi olarak mutlakiyetçi yönetimi savunmuş ve yurttaşlara, devlete karşı kayıtsız şartsız yükümlülük taşımalarını öne sürmüştür. Böyle yapmakla Hobbes, kralların ilâhî haklarını destekleyenleri hayâl kırıklığına uğratmayacak şekilde otoriteryanizm (bkz. s. 96) adına rasyonalist bir savunma sağlamıştır. Hobbes'un bireyci metodolojisi ve toplum sözleşmesi teorisi erken dönem liberalizminin temsilciliğini yapmıştır.

Beşerî Eksiklik

Muhafazakârlık birçok açıdan bir “beşerî eksiklik felsefesi”dir. (O’Sullivan, 1976). Diğer ideolojiler, insanın doğası gereği “iyi” olduğunu veya sosyal koşulları düzeltildiğinde insanların “iyi” kılınabileceğini iddia ederler. Bu ideolojilerin en uçta yer alanlarının kapsamındaki böylesi inançlar ütöpiktir ve ideal bir toplumda insanoğlunun mükemmelliğini tasavvur ederler. Muhafazakârlar böyle düşüncelerin, en iyi ihtimâlle idealist rüyalar olmaları nedeniyle üzerinde durmazlar. Bunun yerine, teorilerini insanın hem eksik hem de mükemmelleştirilemeyeceği inancı üzerine inşa ederler.

İnsanın eksikliği, çeşitli şekillerde anlaşılır. İlk önce insanlar, psikolojik olarak sınırlı ve bağımlı yaratıklar olarak görülürler. Muhafazakârların düşüncesine göre insanlar yalıtım ve istikrarsızlıktan korkarlar. Psikolojik olarak güvenli ve aşına olana sokulurlar, her şeyden önemlisi, “yerlerini” bilmenin sağladığı güven arayışındadırlar. İnsan doğasını bu şekilde resmetmek, liberallerin kendi ayakları üzerinde duran, müteşebbis, “fayda azamileştirici” şeklindeki insan imgesinden oldukça farklıdır. İnsanların güvenliği ve aidiyeti arzuladığı görüşü, muhafazakârların sosyal düzenin önemine vurgu yapmalarına ve özgürlüğün câzibeleri konusunda şüphe içinde olmalarına neden olmuştur. Düzen, insan hayatı için istikrar ve tahmin edilebilirliğin teminatıdır; düzen, belirsiz bir dünyada güvenliği sağlar. Öte yandan özgürlük ise bireylere tercihler sunar ve bu da değişim ile beraber belirsizlik yaratır. Muhafazakârlar, sosyal düzen davası adına özgürlüğü feda etmeye hazır olmaları açısından sıkça Thomas Hobbes'un görüşlerini tekrarlarlar.

Ahlâksızlık ya da suç teşkil eden davranışların kökenlerini toplum içinde arayan diğer siyaset felsefelerinin aksine muhafazakârlar, bu meselenin bireyde köklendiğine inanırlar. İnsanların ahlâkî olarak eksik oldukları düşünülür. Muhafazakârların insan doğası görüşü kötümser, hatta Hobbesçu anlayışa yakındır. İnsanoğlu doğuştan bencil ve tamahkârdır, insan mükemmellikten başka her şeydir. Hobbes'un belirttiği gibi, “iktidar üstüne iktidar” birinci insan dürtüsüdür. Bazı muhafazakârlar, bunu Eski Ahit'te yer alan “ilk günah” öğretisine gönderme yaparak açıklarlar. Bu

Liberaller, insan doğasını, bireyde içkin olan ve doğuştan getirilen birtakım niteliklerin toplamı olarak görürler ve sosyal ya da tarihsel koşullara çok az veya hiç yer vermezler. İnsanlar çıkarıcı ve kendilerine güveni olan yaratıklardır; ama aynı zamanda akılla yönetilirler ve özellikle eğitim aracılığıyla kişisel gelişimi gerçekleştirebilecek yeteneğe sahiptirler.

Muhafazakârlar, insanın esas itibarıyla sınırlı ve güvenlik arayışındaki yaratıklar olduğunu düşünürler. İnsanlar bilinene, âşına olunana, denenmiş ve sınanmışa yanaşırlar. İnsan rasyonalitesi güvenilir değildir ve ahlâki yozlaşma her insanın içinde saklıdır. Ancak Yeni Sağ, bencil bireycilik biçimini benimsemiştir.

Sosyalistler, insanları esasen sosyal yaratıklar olarak görürler. İnsanların kapasiteleri ve davranışları, doğadan çok eğitimle, özellikle de yaratıcı emek tarafından şekillendirilir. İnsanların işbirliği, sosyallik ve rasyonaliteye olan eğilimleri, insanî ve kişisel gelişimin geleceğinin önemli/saygı değer olduğu anlamına gelir.

Anarşistler, insan doğasını büyük oranda iyimser bir çerçevede ele alırlar. İnsanların sosyallik, girişkenlik ve işbirliği davranışlarına yönelmiş güçlü eğilimleri vardır; müşterek bir çabayla düzeni muhafaza edebilme yeteneğine sahiptirler; temelde bencil olsalar da rasyonel olarak aydınlanmışlardır.

Faşistler, insanların irade ve rasyonel olmayan başka güdüler, özellikle de ulus ya da ırka odaklanmış derin bir sosyal aidiyet duygusu tarafından yönetildiklerini iddia ederler. Kitlelere yakışan sadece itaat ve hizmet etmek olsa da ulusal cemaatin seçkin üyeleri, ulusal veya ırksal davaya adanmakla “yeni insanlar” olarak kendilerini yaratma becerisine sahiptirler.

Feministler, genel olarak erkek ve kadınların ortak bir insan doğasını paylaştıklarını, cinsiyet farklılıklarının ise kültürel veya sosyal olarak dayatıldığını savunurlar. Ancak ayrılıkçı feministler, erkeklerin genetik olarak tahakküm ve gaddarlığa, kadınların ise doğaları gereği sevimlilik, yaratıcılık ve sakinliğe eğilimli olduklarını iddia ederler.

Ekolojistler, özellikle de derin çevreciler, insan doğasını, daha geniş olan ekosistemin, hatta doğanın bir parçası olarak görürler. Bundan dolayı materyalizm, tamahkârlık ve bencillik, insanın, hayatın birliğinden ve dolayısıyla da kendi gerçek doğasından ne derece yabancılaştığını yansıtır. İnsani potansiyel doğaya dönüşü gerektirir.

yüzden suç, sosyalist ve modern liberallerin belirtme eğiliminde oldukları gibi eşitsizlik veya sosyal dezavantajın ürünü değildir; daha ziyade insanın temel içgüdüleri ve şehvetinin bir sonucudur. İnsanlar sadece şiddet ve anti-sosyal itkilerini ifade etmekten vazgeçirildiğinde medenî bir tarzda davranmaya ikna edilebilirler. Buradaki en önemli caydırıcı unsur da, katı bir şekilde uygulanacağı bilgisıyla desteklenmiş hukuktur. Bu durum, muhafazakârların neden güçlü yönetim, “sert” ceza hukuku, uzun süreli hapis cezaları ve bedensel ceza, hatta ölüm cezasını desteklediklerini açıklar. Muhafazakârlar için hukukun rolü özgürlüğün desteklenmesi değil, düzenin korunmasıdır. “Hukuk” ve “düzen” kavramları, muhafazakâr zihniyette öylesine iç içe girmiştir ki, neredeyse kaynaşmış ve bir kavrama dönüşmüşlerdir.

İnsanoğlunun zihinsel becerilerinin de sınırlı olduğu düşünülür. Birinci Bölüm’de tartışıldığı gibi, muhafazakârlar geleneksel olarak dünyanın, insan aklının tam anlamıyla kavrayamayacağı kadar karmaşık olduğunu düşünürler. İngiliz siyaset felsefecisi Michael Oakeshott’ un (1901-1990)

belirttiği gibi siyaset dünyası, “sınırsız ve dipsiz”dir. Bundan dolayı muhafazakârlar, soyut fikirler ve olan biteni anlama iddiasındaki düşünce sistemlerine karşı şüphe beslerler. Onlara göre, olan biten basitçe anlaşılabilir niteliktedir. Muhafazakârlar, fikirlerini gelenek, tecrübe ve tarihe dayandırmayı tercih ederler; dünyaya yönelik olarak ihtiyatlı, mütevazı ve her şeyden öte pragmatik bir tutum benimserler ve mümkün oldukça da doktriner yani dogmatik fikirlerden sakınırlar. “İnsan hakları”, “eşitlik” ve “sosyal adâlet” gibi kulağa hoş gelen siyasi ilkeler tehlikelerle doludur. Çünkü bu ilkeler, dünyanın yeniden şekillendirilmesinin tasarımlarını tedarik ederler. Muhafazakârlar, reform ve devrimin çoğunlukla daha fazla ızdıraba yol açtığı uyarısını yaparlar. Bir muhafazakâra göre, hiçbir şey yapmamak, belki de bir şeyler yapmaya tercih edilebilir niteliktedir. Oakeshott’un da ifade ettiği gibi, bir muhafazakâr her zaman “tedavinin, hastalıktan daha kötü olmadığı”ndan emin olmak ister. Ancak Yeni Sağ’ın yükselişinin bir sonucu olarak muhafazakârlığın, gelenekçilik ve pragmatizme (bkz. s. 27) verdiği destek zayıflamıştır. Öncelikle Yeni Sağ, refahçı ve müdahaleci yapıları yıkarak serbest piyasa reformlarını yürütme amacı çerçevesinde radikaldir. İkinci olarak da Yeni Sağ’ın radikalizmi, rasyonalizme (bkz. s. 48) yani özellikle iktisadi liberalizmin kiler başta olmak üzere soyut teori ve ilkelere dayanır.

Organik Toplum

Muhafazakâr toplum görüşü, liberalizmin toplum görüşünden oldukça farklıdır. Liberaller; toplumun, bencil çıkarları peşinde olan bireylerin eylemlerinden doğduğunu düşünürler. Sosyal gruplar ve dernekler, gönüllü olarak girildiğinden “sözleşme”yle ilgilidir. Liberal serbest piyasa fikirlerini benimsemiş olan, liberal Yeni Sağ da dâhil olmak üzere, liberteryen muhafazakârlar, bu görüşü paylaşmaktadırlar. Margaret Thatcher, Jeremy Bentham’ın (bkz. s. 64) düşüncelerini yeniden ifade ederek, “Toplum diye bir şey yoktur; sadece bireyler ve aileleri vardır” iddiasını ortaya koymuştur.

Geleneksel muhafazakârlar ise bunun, bireylerin başkalarına muhtaç olmadan kendi ayakları üzerinde durabileceklermiş gibi bir anlayışa dayanan “atomist” bir toplum görüşü olduğunu belirtirler. Daha önce ifade edildiği gibi, muhafazakârlar, insanların bağımlı ve güvenlik arayışındaki yaratıklar olduklarını düşünürler. İnsanlar toplumun dışında değillerdir ve varolamazlar. Kesinlikle toplumdaki “kökler”e ait olmaya, sahip olmaya şiddetle ihtiyaç duyarlar. Birey, toplumdaki koparılamaz, onu besleyen sosyal grupların bir parçasıdır: Aile, arkadaşlar, akrayanlar, iş arkadaşları, meslektaşlar hatta ulus. Bu gruplar, bireylere anlamlı ve güvenli bir hayat sağlarlar. Sonuçta geleneksel muhafazakârlar özgürlüğü, bireyin “yalnız başına bırakıldığı” “negatif özgürlük” açısından anlama taraftarı değildiler. Özgürlük daha ziyade, sosyal yükümlülüklerin ve değerlerinin farkında olan bireylerle kurulmuş bağlantıların istekle kabul edilmesidir. Özgürlük, “(bir kimsenin) kendi görevini yapması”nı içerir. Örneğin ebeveyn çocuklarına nasıl davranacaklarını öğretirken, onların özgürlüklerini sınırlamaz; çocuklarının menfaati gereği rehberlik yapmış olur. Sorumlu bir çocuk olarak davranmak ve ebeveynin isteklerine uymak, yükümlülüklerin bilinmesi sonucunda ortaya çıkan özgür eylemdir. Muhafa-

zakârlara göre, bireylerin sadece haklarını bilip de ödevlerini kabul etmedikleri toplum, köksüz ve atomist olacaktır. Aslında toplumu bir arada tutan şey, ödev ve yükümlülük bağlarıdır.

Tüm bu fikirler, özel bir toplum anlayışına dayanır. Muhafazakârlar geleneksel olarak toplumu yaşayan bir şey, bir organizma olarak görürler. Bu organizmanın parçaları, aynen insan organizmasında olduğu gibi beyin, kalp, akciğerler ve karaciğer gibi çalışır. Organizma, iki açıdan insan yapımı olan şeylerden veya makinelerden ayrılabilir. Öncelikle, makinelerin aksine organizmalar, düzenlenebilir veya istendiğinde tekrar düzenlemeye tâbi tutulabilir nitelikte tek tek parçaların basit bir toplamı değildir. Bir organizma içinde bütün, tek tek parçalardan daha fazla bir şeydir; bütünü ayakta tutan şey, parçaları arasındaki hassas ilişkiler kümesidir. Parçalardan biri zarar gördüğünde organizma ölebilir. Yani insan bedeni, farz edelim bir bisiklet gibi parçalarına ayrılamaz. İkinci olarak organizmalar, insan marifetiyle değil, “doğal” etkenler tarafından şekillendirilir. Organik bir toplum nihai olarak doğal zorunluluk tarafından şekillendirilir. Örneğin, aile herhangi bir sosyal düşünür ve siyaset teorisyeni tarafından “ıcat” edilmemiştir; aşk, sorumluluk ve itina gibi sosyal nitelikli doğal dürtülerin ürünüdür. Hiçbir şekilde çocuklar, aile içinde, aileye katılmak için bir “sözleşme” falan imzalamazlar; sadece aile içinde yetiştirilir, terbiye edilir ve yönlendirilirler.

Toplumu anlamak için kullanılan “organik mecaz”, çok güçlü muhafazakâr imalar barındırır. Toplumun kendi amaçları uğruna rasyonel bireyler tarafından inşa edildiğini belirten birçok liberal ve sosyalist tarafından benimsenen mekanik toplum görüşü, toplumun iyileştirilebileceğini ve değiştirilebileceğini savunur. Bu, ister evrim isterse devrim biçiminde olsun, ilerlemeye olan bir inancı ortaya çıkarır. Eğer toplum organik ise yapısı ve kurumları insan denetimini aşan birtakım güçler tarafından şekillendirilmektedir. Buna göre, bu toplumun hassas “doku”su, içinde yaşayan bireyler tarafından korunmalı ve saygı görmelidir. Organik anlayış, bizim tek tek kurumlara, toplumun parçalarına yönelik tutumumuzu da şekillendirir. Bunlar işlevselci bir bakış açısıyla ele alınır: Kurumlar bir nedenden dolayı gelişir ve ayakta kalırlar; bu neden de daha geniş bütünün muhafazasına yaptıkları katkıdır. Başka bir deyişle, kurumların varoluşları onların değerini ve arzalandıklarını gösterir. Sonuçta, bir kurumu reforme etme veya daha beter hâle sokma ve ortadan kaldırmaya yönelik her teşebbüs, birçok tehlike barındırır.

Aile, yerleşik değerler ve ulus lehine öne sürülen muhafazakâr iddialarda, organik fikirler aşikâr olarak ortaya çıkar. Muhafazakârlar aileyi, toplumun en temel kurumu olarak görürler ve birçok açıdan diğer sosyal kurumlar için model olarak sunarlar. Basitçe, çocuk doğurma ve yetiştirme ihtiyacından doğan aile, üyelerine, özellikle de çocuklara güvenlik sağlar ve bireylere ödevin değeriyle beraber diğerlerine saygı duyma ihtiyacını öğretir. Bundan dolayı muhafazakârlar sağlıklı bir aileyi, toplumun istikrarı için gerekli görürler; aile korunmalıdır ve gerekiyorsa da güçlendirilmelidir. Organik anlayış, muhafazakârların yerleşik değerleri savunmalarının da temelini oluşturur. Liberallerin belirttiği gibi, eğer ahlâk bir kişisel tercih meselesi ise toplumun “ahlâkî doku”su ve bununla beraber sosyal düzenin dayanağı olan kenetlenme sorgulanmaya başlanır. Muhafazakârlar, bu çerçevede ahlâkî ve kültürel çoğulculuk (bkz. s. 51) kaygısı taşırlar ve çok-kültürlü toplumların doğaları gereği istikrarsız olduklarını savunurlar. Muhafazakârlar bunun yerine, ortak kültür

Liberaller, toplumu kendi başına bir varlık olarak değil, bireylerin toplamı olarak görürler. Toplumun varlığı, bencil insanoğlunun gönüllü ve sözleşmeye dayalı onayıyla şekillenir. Ancak toplumda uyum ve dengeyi besleyecek nitelikte genel bir çıkarlar dengesi vardır.

Muhafazakârlar, toplumu bir organizma, yaşayan bir varlık olarak görürler. Yani toplumun, birey dışında bir varlığı vardır ve bu anlamda bireye önseldir; toplum, gelenek, otorite ve ortak ahlâk bağları ile ayakta durur. Ancak Yeni Sağ, bir tür liberal atomizm anlayışını benimser.

Sosyalistler, geleneksel olarak, toplumu eşitsiz sınıf iktidarı açısından görürler. Burada iktisadî ve mülkiyetle ilgili olan bölünmeler, her türden daha geniş sosyal bağdan hem daha derin hem de daha gerçektir. Marksistler, toplumun ana belirleyicisinin sınıf çatışması olduğuna inanırlar ve tek istikrarlı, kenetlenmiş toplumun sınıfsız toplum olduğunu iddia ederler.

Anarşistler, toplumu sosyallik ve işbirliğine yönelik doğal insanî mizaca dayalı olan müdahale edilmemiş doğal uyum olarak görürler. Sonuçta sosyal çatışma ve uyumsuzluk doğal değildir, siyasal yönetim ve iktisadî eşitsizliğin ürünüdür.

Milliyetçiler, toplumu kültürel ve etnik farklılık açısından ele alırlar. Toplumu belirleyen şey, nihai olarak ortak bir ulusal kimlikte köklenmiş olan ortak değer ve inançlardır. Buradan, çok-uluslu toplumların doğaları gereği istikrarsız oldukları ima edilebilir.

Faşistler, toplumu birleşmiş organik bütün olarak görürler. Yani ortak iyiden ziyade, özel iyiye adanmış bireysel varoluş anlamsızdır. Toplum üyeliği katı bir biçimde ulusal veya irksal zeminlerle sınırlandırılmıştır.

Feministler, toplumu ataerkillik ve hayatın “kamusal” ve “özel” alanları arasındaki yapay bir bölünme açısından ele alırlar. Bundan dolayı toplum, erkek iktidar sistemini ayakta tutmak ve süreklileştirmek üzere tasarlanmış örgütlü bir iki yüzlülük olarak görülebilir.

ve paylaşılan değerleri önemserler. Böyle bir kültür, gelenek, aile, din gibi çeşitli kaynaklardan, “geleneksel değerler”, “aile değerleri”, “Hıristiyan değerleri” biçiminde şekillendirilebilir. Nihai olarak organik anlayış, muhafazakârların neden ulusa değer atfettiklerini açıklar. Uluslar, aileler gibi, aynı dili, tarihi, kültürü ve gelenekleri paylaşan insanlar arasında ortaya çıkan doğal yakınlık çerçevesinde doğal olarak oluşurlar. Bundan dolayı vatanseverlik (bkz. s. 172), hem bireylere hem de topluma bütün olarak gerekli bir kimlik ve aidiyet duygusu sağlar. Muhafazakâr milliyetçiliğin temelini oluşturan bu görüşler, Beşinci Bölüm’de incelenmiştir.

Hiyerarşi ve Otorite

Muhafazakârlar geleneksel olarak, toplumun doğası gereği hiyerarşik olduğunu ve sabit, yerleşik sosyal derecelerle nitelendiğini düşünürler. Bundan dolayı sosyal eşitlik, başarılamayacağı ve is-

tenmeyeceği gerekçesiyle kabul görmez; iktidar, statü ve mülkiyet her zaman eşitsiz dağıtılmıştır. Bireyler arasında doğal eşitsizliği kabul etmek açısından muhafazakârlar, liberaller ile hemfikirdirler; bazıları, başkalarında olmayan birtakım yetenek ve becerilerle doğarlar. Ancak liberal bakış açısından bu tutum, bireylerin yetenek ve çalışma isteklerine göre yükseliş ve düşüşlerini kapsayan liyakat anlayışının doğmasına yol açar. Geleneksel olarak muhafazakârlar, eşitsizliğin çok daha derinlere kök saldığını düşünürler. Organik bir toplumda eşitsizlik, kaçınılmaz bir niteliktir ve bu sadece bireysel farklılıklardan doğan bir nitelik değildir. Bu açıdan Burke (bkz. s. 87) gibi pre-demokratik muhafazakârlar, “doğal aristokrasi” görüşünü kolayca benimseyebilmişlerdir. Vücuttaki beyin, kalp ve karaciğer nasıl farklı farklı işlevler gerçekleştiriyorsa toplumu oluşturan farklı sınıf ve grupların da kendilerine ait özel birtakım rolleri vardır. Önderler ve takipçileri, yöneticiler ve işçileri, işe gidenler ve evde oturup çocuk bakanlar olmalıdır. Bundan dolayı, aslında gerçek anlamda sosyal eşitlik bir hayâldir; sosyal sorumluluklardaki eşitsizliklere mukabil olma çerçevesinde haklaştırılabilir nitelikte, servet ve sosyal konum açısından doğal bir eşitsizliğin varlığı kaçınılmazdır. İşçi sınıfı, işverenleriyle aynı türden hayat standartları ve fırsatların tadını çıkarmayabilir ama bu sınıf, hayatlarını ve güvenliklerini onların sırtına dayamış diğer birçok insanın sorumluluğunu da taşımaz. Sonuçta, geleneksel muhafazakârlıkta yer alan hiyerarşi ve organik toplum anlayışının, paternalizme (bkz. s. 98) doğru bir eğilimi doğurduğu söylenebilir.

Hiyerarşi görüşü, muhafazakârların otorite üzerine yaptıkları vurguyla daha da güçlenmiştir. Muhafazakârlar, otorite, “özgür bireyler tarafından gerçekleştirilen sözleşmeden doğar” şeklindeki liberal görüşü onaylamazlar. Liberal teoride otoritenin bireylerin kendi menfaatleri için tesis edildiği düşünülür. Bunun aksine muhafazakârlar, otoritenin de toplum gibi doğal olarak geliştiğine inanırlar. Ebeveynin çocuklar üzerinde otoriteleri vardır: Herhangi bir sözleşme yükümlülüğüne girmeden, gençlerin hayatlarının neredeyse her boyutunu denetim altında tutarlar. Bu durumda otorite tekrardan doğal zorunluluğun bir sonucu olarak ortaya çıkar: Çocukların bakımının temin edilmesi, tehlikelerden uzak tutulması, sağlıklı yemek yemeleri, makûl bir saatte yatmaları vs. gibi ihtiyaçlar. Sadece çocuklar onlar için neyin iyi olduğunu tam olarak bilemeyeceklerinden, bu türden bir otorite ancak “tepeden” dayatılabilir. Bu otorite “aşağıdan” ortaya çıkamaz; çünkü hiçbir şekilde çocukların yönetilme ve yönlendirilme konusunda anlaşmış oldukları söylenemez.

Otoritenin, toplumun doğasında ve tüm sosyal kurumlarda köklendiği düşünülür. Otorite okullarda öğretmenler tarafından, işyerinde işverenler tarafından ve genel olarak tüm toplumda devlet tarafından kullanılmalıdır. Muhafazakârlar, otoritenin zorunlu ve faydalı olduğuna inanırlar. Çünkü herkesin rehberliğe, “durdukları yeri” bilmenin güvenlik ve desteğine ve de onlardan beklentilerin neler olduğunu bilmeye ihtiyacı vardır. Yani otorite, köksüzlük ve anomiyeye karşı koyar. Bu durum, muhafazakârların önderlik ve disipline özel vurgu yapmalarına yol açmıştır. Önderlik, yönlendirme ve diğerlerine ilham verme kapasitesi olması nedeniyle toplumların hayatı önemdeki bileşenidir. Disiplin ise körü körüne itaat değil, otoriteye yönelmiş iradi ve sağlıklı saygıdır. Otoriter muhafazakârlar daha da ileri giderek otoriteyi, mutlak ve sorgulanamaz nitelikte tanımlamışlardır. Ancak muhafazakârların çoğu, otoritenin belli sınırlar içinde kullanılması gerektiğini

ve bu sınırların yapay bir sözleşme tarafından değil de, otoritenin gerektirdiği doğal sorumluluklar tarafından çizilmesi gerektiğini belirtirler. Ebeveynin çocuklar üzerinde otoriteleri olmalı ama bu, onlara istedikleri gibi muamele etme hakkını vermemeli. Ebeveynin otoritesi kapsamında terbiye, rehberlik ve gerektiğinde çocuklarını cezalandırma yükümlülüğü vardır. Ancak bu yükümlülük ebeveyne suiistimal yetkisi vermez, örneğin çocuğunu köle olarak satamaz.

Mülkiyet

Muhafazakârlar için mülkiyet, derinlikli, zaman zaman da neredeyse gizemli öneme sahip bir değerdir. Liberaller, mülkiyetin liyakati yansıttığını iddia ederler: Çok çalışanlar ve yetenekli olanlar servet elde ederler, hatta etmelidirler. Bundan dolayı mülkiyet, “kazanılan” bir şeydir. Bu öğretinin, servet biriktirme becerisini önemli bir ekonomik dürtü olarak gören muhafazakârlar için bir câzibesidir. Ancak muhafazakârlar aynı zamanda mülkiyetin, birçok psikolojik ve sosyal faydaları olduğunu da öne sürerler. Örneğin mülkiyet, güvenlik sağlar. Belirsizliklerle dolu ve tahmin edilemez bir dünyada mülkiyet sahipliği insanlara, bir güven ve rahatlama duygusu verir; “güvenilecek bir şeye sırtını dayamak” gibi. Mülkiyet, ister bir ev isterse bankadaki tasarruf olsun, bireylere bir koruma kaynağı tahsis eder. Bundan dolayı muhafazakârlar, tutumluluğu –paranın yönetimindeki ihtiyatı– kendi başına bir erdem olarak görürler ve özel tasarrufla beraber mülkiyet yatırımlarını teşvik ederler.

Ayrıca mülk sahipliği, önemli sayıdaki birçok sosyal değeri de besler. Kendine ait mülkü olanların, başkalarına ait mülke karşı saygılı olma ihtimalleri daha fazladır. Bu kişiler aynı zamanda, mülkiyetin düzensizlik ve kanunsuzluk karşısında muhafaza edilmesi zorunluluğunun da farkındadırlar. Bundan dolayı, mülkiyet sahiplerinin toplumda bir “hisseleri” vardır; özellikle hukukun ve düzenin korunması, menfaatlerine uygundur. Bu anlamda mülk sahipliğinin, hukuka saygının “muhafazakâr değerleri” olarak düşünülebilecek şeyleri, otoriteyi ve sosyal düzeni geliştireceği söylenebilir. Ancak muhafazakârların niçin mülkiyet sahipliğini desteklediklerini belirten daha derin ve daha kişisel olan neden, mülkiyetin neredeyse bireyin kişiliğinin bir uzantısı olarak görülebmesidir. İnsanlar kendilerini sahip oldukları şeyler çerçevesinde “gerçekleştirirler” hatta görürler. Sahip olunan şeyler sadece dışsal nesnelere veya yararlı oldukları –insanı soğuktan ve ıslaklıktan koruyan ev, ulaşımı sağlayan araba vs.– için değerli değildir; bu şeyler aynı zamanda sahibinin kişilik ve karakterinin bazı yansımalarıdır. Bundan dolayıdır ki muhafazakârlar özellikle hırsızlığı en nahoş suç olarak işaret ederler: Bu suçun kurbanları sadece mülkiyet kaybı ya da verilen zardan muzdarip olmazlar, aynı zamanda kişisel olarak onurlarının zedelenmesi duygusundan da rahatsız olurlar. Bir ev, sahip olunan şeyler içinde en kişisel ve mahrem olandır, sahibinin ihtiyaç ve zevkine göre dekore edildiğinden, sahibinin kişiliğini yansıtır. Geleneksel sosyalistlerin, mülkiyetin “sosyalleştirilmesi”, bireylerden ziyade herkesin mülkiyetinde olması gerektiği biçimindeki iddiaları, muhafazakârları sarsmıştır. Muhafazakârlar bu talebi, dehşet verici bulmuşlardır; çünkü bunun ruhsuz ve kişisiz bir toplum yaratma tehdidi olduğunu düşünürler.

Ancak muhafazakârlar, her bireyin kendi mülkünü dilediği gibi kullanmada mutlak hakkı olduğu iddiasını öne süren laissez-faire liberalleri kadar ileri gitmezler. Liberteryen muhafazakârlar, dolayısıyla da Yeni Sağ, esasen liberal mülkiyet anlayışını savunurken, muhafazakârlar geleneksel olarak mülkiyet hakları da dâhil olmak üzere tüm hakların yükümlülük gerektirdiğini iddia ederler. Mülkiyet yalnızca bireysel bir mesele değil, aynı zamanda toplum açısından da önemlidir. Bireyin hakları, toplumun veya ulusun genel refahına göre dengelenmelidir. Muhafazakârlara göre, örneğin yönetimin ekonomiye müdahalesi millî menfaatlere hizmet ediyorsa, iş dünyasının özgürlükleri kısıtlanmalıdır. Ayrıca mülkiyet, salt mevcut kuşağın birikimi değildir. Mülkiyetin çoğu –araziler, evler, sanat eserleri– daha önceki kuşaklardan aktarılmıştır. Bu açıdan mevcut kuşak, millî servetin emanetçisidir ve gelecek nesillerin menfaati için bu serveti korumak ve muhafaza etmekle yükümlüdür. İngiltere'nin 1957-1963 yılları arasındaki Muhafazakâr başbakanı Harold Macmillan, aynen Thatcher hükümetinin 1980'lerdeki özelleştirme siyasasına benzer bir durum karşısında belirttiği gibi, bu, "ailenin tüm varlığını bedavaya elden çıkarmaktır" der.

OTORİTER MUHAFAZAKÂRLIK

Otoriteye saygı iddiasındaki tüm muhafazakârların aksine az sayıda modern muhafazakâr, fikirlerinin otoriter olduğunu kabul etmiştir. Bununla birlikte, çağdaş muhafazakârlar demokratik, özellikle de liberal demokratik ilkelere olan bağlılıklarını gösterme hususunda oldukça hevesli olmalarına rağmen; özellikle Kıta Avrupası'nda otoriter yönetim anlayışını destekleyen muhafazakâr bir gelenek vardır. Fransız Devrimi döneminde otokratik yönetimin önde gelen savunucusu, Fransız siyaset felsefecisi Joseph de Maistre'dir (1753-1821). De Maistre, Fransız Devrimi'ni şiddetle eleştirmişti ama Burke'ün aksine mutlak iktidarı irsî monarşiye iade etmeyi savunuyordu. De Maistre bir gericiydi ve 1789'da ortadan kaldırılan *Ancien Régime* ile ilgili herhangi bir düzenlemeye tahammülü yoktu. De Maistre'in siyaset felsefesi, "efendi"ye iradî ve tam anlamıyla boyun eğme anlayışına dayanıyordu. *Du Pape* (1817) adlı eserinde de Maistre, daha da ileri gitmiş ve tüm dünyevî monarşilerin üzerinde papanın kişiliğinde üstün ruhanî bir iktidarın hüküm sürmesi gerektiğini belirtmiştir. De Maistre, toplumun kesinlikle organik olduğuna inanıyordu ve "taht ile sunağın" ilkeleri çerçevesinde kayıtlanmadığı sürece parçalanacağı ya da çökeceğine inanıyordu. Onun asıl ilgilendiği nokta, düzenin korunmasıdır. Çünkü ona göre, sadece düzen insanlara güvenlik sağlayabilirdi. Devrim hatta reform, insanları birbirine bağlayan zincirleri zayıflatır ve karmaşa ile baskıya yol açar. Gaddar bir yöneticiye bile itaat edilmelidir; çünkü, yerleşik otorite ilkesi bir kere sorgulandığında, sonsuza kadar daha sıkıntılı durumlar ortaya çıkar.

19. Yüzyıl boyunca Kıta Avrupası'ndaki muhafazakârlar, otokratik yönetimin katı ve hiyerarşik değerlerine olan inançlarını muhafaza etmişler ve artan liberal, milliyetçi ve sosyalist itirazlara karşı ayakta kalmışlardır. Otoriteryanizm, hiçbir yerde Rusya'dakinden daha sağlam bir şekilde yerleşmemiştir. Rusya'da Çar I. Nicholas (1825-1855) Fransız Devrimi'nden esinlenmiş

Otoriteryanizm, “tepeden” aşağıya doğru bir yönetim anlayışı veya uygulamasıdır. Bu anlayışta otorite, halkın rızasının olup olmadığı dikkate alınmadan kullanılır. Bu açıdan otoriteryanizm, otoriteden farklıdır. Otorite meşruluğa dayalıdır; yani, “aşağıdan” yukarıya doğru gider. Otoriteryen düşünürlerin tipik dayanakları ya mevcut önderlerin bilgeliğine olan inancı ya da sosyal düzenin ancak sorgusuz itaat ile sürdürülebileceği fikridir. Ancak otoriteryanizm genellikle totaliteryanizmden (bkz. s. 223) ayrı tutulur. Monarşik mutlakiyetçilik, geleneksel diktatörlük ve askerî yönetim biçimlerinin çoğu ile ilgili olan “tepeden” yönetim uygulaması, devlet ile sivil toplum arasındaki farklılığı ortadan kaldırmaktan ziyade muhalefet ve siyasal özgürlüklerin bastırılmasıyla ilgilidir.

“özgürlük, eşitlik ve kardeşlik” değerlerine karşı, “gelenek, otokrazi ve milliyet” ilkelerini sunmuştur. Nicholas’ın takipçileri de iktidarlarının anayasalarla veya parlâmenter kurumların gelişimiyle sınırlandırılmasını inatla reddetmişlerdir. Almanya’da anayasal bir yönetim geliştirilmiştir ama emperyal şansölye Bismarck (1871-1890) bunun yapmacık olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Otoriteryanizm, başka yerlerde de, özellikle Katolik ülkelerde güçlü biçimde ayakta kalmıştır. İtalya’nın birleşmesinin ardından, ki bu durum IX. Pius’nun kendisini “Vatikan’ın mahkumu” olarak ilân etmesine yol açmıştır, papalık sadece dünyevî otoritesini kaybetmekle kalmamış; aynı zamanda, seküler siyasi ideolojilerin güçlenmesiyle beraber papalığın öğretilerine yönelik saldırıları da gündeme getirmiştir. 1864 yılında papa, milliyetçilik, liberalizm ve sosyalizmde yer alanlar da dâhil olmak üzere tüm radikal ya da ilerici fikirleri, “en mutsuz çağımızın yanlış öğretileri” oldukları gerekçesiyle lânetlemiştir. Ayrıca, papalığa ait eyaletlerin ve Roma’nın elden çıkmasıyla papalık 1870’de papaların yanılmazlığı fetvasını yayınlamıştır. Kıta Avrupası muhafazakârlarının reform ve demokratik yönetimi benimsemedeki isteksizlikleri, 20. Yüzyıl’a kadar uzanmıştır. Örneğin İtalya ve Almanya’daki muhafazakâr elitlerin, Birinci Dünya Savaşı’nın hemen sonrasında parlâmenter demokrasinin ortadan kaldırılmasına ve artan faşist hareketlere destek vermek suretiyle Mussolini (bkz. s. 224) ile Hitler’in (bkz. s. 218) iktidara gelmelerinde büyük katkıları olmuştur.

Bazı durumlarda da muhafazakâr otoriteryen rejimler, siyasî destek için oy hakkını yeni elde etmiş kitlelere bel bağlarlar. Bu durum, 1848’de evrensel oy hakkı uygulamasına geçen Fransa’da ortaya çıkmıştır. III. Louis Napoleon, başkan olarak seçilmeyi başarmış ve daha sonra, Fransız seçmenin en kalabalık bölümünü oluşturan küçük toprak sahibi köylüleri çekerek, kendini İmparator III. Napoleon olarak sunmuştur. Napoleon rejimi, 20. Yüzyıl’da daha sık rastlanır nitelikte, otoriteryanizm ile iktisadi refah ve sosyal reform taahhüdünü bir tür plebisit diktatörlüğünde kaynaştırmıştır. Bonapartizmin, 20. Yüzyıl’daki Peronizm ile ortak yanları vardır. Juan Peron, 1946-1955 yılları arasında Arjantin’in diktatörüydü. Peron da itaat, düzen ve ulusal birlik gibi âşına otoriter vurguları yapmıştır. Ancak Peron’un siyasî desteği, geleneksel elitlerin çıkarlarına değil, kendisinin “çulsuzlar” olarak adlandırdığı yoksullaşmış kitlelere dayanıyordu. Peronist rejim, siyasalarını sıradan insanların güdü ve isteklerine göre şekillendirme anlamında popülistti (bkz. s. 288). “Yanki

emperyalizmi”ne karşı duyulan nefret ile iktisadi ve sosyal ilerlemeye duyulan yaygın arzu, bu dönemdeki ana güdülerdi. Benzer rejimler, Afrika, Asya ve Orta Doğu’nun bazı kesimlerinde ortaya çıkmıştır. Ancak bu türden rejimler muhafazakâr elitlerin konumlarının pekiştirilmesi eğilimiyle ortaya çıkmasına rağmen, genellikle kendilerine özgü bir tür muhafazakâr milliyetçi tarz benimsemişlerdir. Peron’unki gibi otoriter-popülist rejimlerin, diktatöryal yönetim için halk desteğini seferber etmeleri, belki de muhafazakârlıktan çok faşizme yakın birtakım özellikler gösterir.

PATERNALİST MUHAFAZAKÂRLIK

Kıta Avrupası muhafazakârları, değişime direnç açısından uzlaşmaz bir tutum benimsemiş olsalar da; daha esnek ve kesinlikle daha başarılı olan Anglo-Amerikan geleneği, Edmund Burke’e (bkz. s. 87) kadar geri götürülebilir. Burke’ün Fransız Devrimi’nden çıkardığı ders, değişimin doğal veya kaçınılmaz olduğu ve böyle bir durumda da ona karşı diretilmemesi gerektiği idi. Burke’e göre, “Değişim araçları olmayan devlet, bu değişimi muhafaza etmenin araçlarından da mahrumdur. ([1970] 1975, s. 285) Burke’ü muhafazakârlığın kendine özgü tarzı ihtiyatlı, mütevazı ve pragmatiktir; ister gerici isterse devrimci olsun sabit ilkelere ilişkin genel bir şüphe barındırır. Ian Gilmour’un (1978) ifade ettiği gibi, “bilge Muhafazakâr ışıkla yol alır.” Muhafazakârlara göre, gelenek, düzen, otorite, mülkiyet vs. gibi en fazla benimsedikleri değerler, siyasa, sadece pratik koşullar ve tecrübenin ışığında geliştirildiğinde güvenli olabilirler. Böylesi bir duruş, ciddi ve kökten bir değişimi nâdiren haklı çıkarabilir ama “muhafaza etmek için değişme” çerçevesinde ihtiyatlı bir arzuyu kabul eder. İlke olarak, pragmatik muhafazakârlar ne bireyin ne de devletin tarafındadırlar; daha çok, “işleyen hangisi”yse ona bağlı olarak ikisi arasındaki bir dengeyi tavsiye ederler.

Uygulamada, muhafazakârlığın bünyesindeki reformcu itki, 19. ve 20. Yüzyıllar’daki neo-feodal paternalist değerlerle bağlantılı olarak ayakta kalmıştır. Paternalist muhafazakârlığın kapsamında iki ana gelenek vardır.

- ▶ Tek-millet muhafazakârlığı
- ▶ Hristiyan demokrasi

Tek-Millet Muhafazakârlığı

Anglo-Amerikan paternalist geleneği, genellikle 1868 ve 1874-1880 arasında İngiltere’nin başbakanlığını yapmış olan Benjamin Disraeli’ye (1804-1881) kadar götürülür. Disraeli siyaset felsefesini, bakanlık görevlerinden önce yazdığı iki roman olan *Sybil* (1845) ve *Coningsby* (1844) adlı eserlerinde geliştirmiştir. Bu romanlar, o dönemlerde siyasal yapıda baskın nitelikteki uç bireyciliğe (bkz. s. 45) karşı sosyal sorumluluk ilkesinin vurgulanması için yazılmıştır. Disraeli, artan

Paternalizm, tam anlamıyla baba tarzında davranmak anlamına gelir. Siyasî bir ilke olarak ise zararı engelleme ve fayda sağlama niyetiyle diğerleri üzerinde kullanılan iktidar veya otorite anlamına gelir. Arabalarda emniyet kemeri takma zorunluluğu gibi yasalar ve sosyal refah uygulamaları paternalizmin örneklerindedir. "Yumuşak" paternalizmin ayırt edici özelliği, paternalizme tâbi kişilerin geniş oranda rızalarına dayanmasıdır. "Sert" paternalizm ise rızayı dikkate almadan işler ve bu açıdan otoriteryanizm ile çakışır. Paternalizmin temelinde bilgelik ve tecrübe, toplumda eşitsiz dağılmıştır; otoriteler "en iyisini bilir", anlayışı vardır. Paternalizm karşıtları, otoriteye güvenilemeyeceğini ve paternalizmin özgürlüğü kısıtlayarak toplumun "çocuklaştırılması"na katkıda bulunduğunu öne sürerler.

sanayileşme, iktisadî eşitsizlik ve en azından Kıta Avrupası'nda ortaya çıkan devrimci başkaldırı ve bunların arka planını hedef alarak yazmıştır. İngiltere'nin "iki millet: Zenginler ve Yoksullar" şeklinde bölünme tehlikesine dikkat çekme çabasına girmiştir. Muhafazakâr geleneği en iyi şekilde yansıtır biçimde Disraeli'nin iddiası basiret ve ilke bileşimine dayanmaktadır.

Artan sosyal eşitsizlikler devrim tohumlarını bünyesinde barındırır. Yoksul ve bastırılmış işçi sınıfının, sefaleti kolayca kabul etmeyeceği gerçeği, Disraeli'nin kaygısıdır. Avrupa'da 1830 ve 1848'de patlak veren devrimler, Disraeli'nin bu kaygısını haklı çıkarmıştır. Bundan dolayı reform, devrim dalgasını engellemek açısından mantıklıdır ve nihai olarak zenginlerin menfaatine olacaktır ama öte yandan Disraeli, ahlâkî değerlere de gönderme yapmaktadır. Bu çerçevede Disraeli servet ve imtiyazın, özellikle yoksullar ve hâli vakti yerinde olmayanlarla ilgili bazı sosyal sorumlulukları da beraberinde getirdiğini iddia eder. Bunu ifade etmekle Disraeli toplum, ödev ve sorumlulukların kabul görmesiyle ayakta kalır, şeklindeki organik muhafazakâr görüşe vurgu yapar. Disraeli toplumun doğal olarak hiyerarşik olduğunu kabul eder ama aynı zamanda servet ve sosyal imtiyaz eşitsizliklerinin, sorumluluk eşitsizliğine de yol açtığını düşünür. Servet sahibi ve güçlü olanlar, aslında imtiyazın bedeli olarak sosyal sorumluluk külfetine omuz vermelidirler. Tüm bu fikirler, aristokrasinin şerefli ve cömert olabilmesi için taşınması gereken sorumluluk anlamındaki feodal *noblesse oblige*, ilkesine dayanır. Örneğin toprak sahibi soylunun, kralın milletle olan ilişkisi gibi köylünün üzerinde paternal (baba gibi) bir sorumluluk iddiası vardır. Disraeli, bu sorumlulukların göz ardı edilmemesi, aksine sanayileşmenin arttığı dünyada sosyal reform içinde ifade edilmesi gerektiğini tavsiye eder. Bu türden fikirler, "tek millet" sloganı ile dile getirilmiştir. Disraeli görevdeyken hem işçi sınıfının oy hakkını genişleten 1867 İkinci Reform Sözleşmesi'ne hem de barınma koşulları ve hijyeni iyileştiren sosyal reformlara imza atmıştır.

Disraeli'nin fikirleri, muhafazakârlık üzerinde dikkate değer bir etki yaratmıştır. Ayrıca, muhafazakârların hâlâ çekici buldukları pragmatik içgüdü ve sosyal ödev duygularını kapsayan kökten ve reformcu geleneğe büyük katkıları olmuştur. İngiltere'de bu fikirler, "tek millet muhafazakârlığı"nın temellerini oluşturmuştur. Bu anlayışın destekçileri, sanayi öncesi döneme ait hiyerarşik ve

“Tory”, 18. Yüzyıl’da İngiltere’de, Whiglere karşı, monarşik iktidar, Anglikan Kilisesi’ni savunmuş ve toprak sahibi eşrafi temsil etmiş bir parlamento grubudur. Birleşik Devletler’de ise İngiliz kraliyetine sadakâti ifade etmiştir. 19. Yüzyıl’ın ortalarında İngiliz Muhafazakâr Partisi Torylerden çıkmış olsa da, “Tory” İngiltere’de hâlâ büyük ölçüde Muhafazakâr ile eşanlamlı kullanılmaktadır. Toryizm en iyi şekilde, geniş kapsamlı muhafazakârlık içinde özgün ideolojik bir duruş olarak anlaşılabilir. Tipik özellikleri, hiyerarşi, gelenek, ödev ve organik anlayışa bağlılıktır. “Yüksek” Toryizm bir taraftan yönetici sınıfa neo-feodal ve yerleşik kurumlara da pre-demokratik inancı açıkça dile getirirken; Tory geleneği, aynı zamanda, sosyal devamlılık davasına hizmet eden refahçı ve reformcu fikirleri de barındırır.

paternal değerlere yaptıkları vurguyu göstermek üzere, zaman zaman kendilerine “Toryler” adını takarlar. Disraeli’nin fikirleri daha sonra 19. Yüzyıl’ın sonlarında, Lord Randolph Churchill tarafından “Tory demokrasisi” biçiminde benimsenmiştir. Siyasî demokrasiinin genişlediği bir dönemde Churchill, daha geniş bir sosyal destekten faydalanmak üzere, geleneksel kurumlara –Lordlar Kamarası, monarşi, kilise gibi– olan ihtiyacın altını çizmiştir. Muhafazakâr Parti, sosyal desteği ancak işçi sınıfının oylarını alarak, Disraeli’nin sosyal reform siyasasını devam ettirerek kazanabilirdi. Sonuçta tek millet muhafazakârlığı, bir tür Tory refahçı anlayışı olarak görülebilir.

Tek millet geleneği zirve noktasına 1950’ler ve 1960’larda ulaşmıştır. Bu zirve noktası, İngiltere ve dünyanın başka yerlerinde, geniş refah tahsisatını destekleme ve tam istihdamı sağlama amacı çerçevesinde ekonomiyi yönetme gereğini savunan Keynezci sosyal demokrasi anlayışı uygulamaya konunca yakalanmıştır. Bu anlayış, ne pozitif özgürlük (modern liberalizmde olduğu gibi) ne de eşitlik arzusuna (parlâmenter sosyalizmde olduğu gibi) dayanır; dayandığı nokta, laissez-faire liberalizmi ile sosyalist planlamacı devlet anlayışının uç noktaları arasında ideolojik olmayan bir “orta yol” ihtiyacıdır. Bundan dolayı muhafazakârlık, azgın bireycilik ile zorba kolektivizm (bkz. s. 120) arasında bir denge arayışındaki ılımlı orta yoldur. Bu anlayış İngiltere’de, Harold Macmillan’ın *The Middle Way* (*Orta Yol*, [1938] 1966) adlı eserinde açıkça dile getirilmiştir. 1957-1963 yılları arasında başbakanlık yapan Macmillan, “planlı kapitalizm” olarak adlandırdığı bu görüşü savunmuş ve bu sistemi, “özel teşebbüs inisiyatifi ve güdüsüyle iktisadî faaliyetin belli başlı boyutlarını devlet mülkiyeti, düzenlenmesi veya denetimiyle birleştiren karma bir sistem” olarak tanımlamıştır. Oysa tek milletçi ya da Tory, sosyal ve iktisadî müdahale için sadece şartlı bir zemin sağlar. Tek millet muhafazakârlığı, hiyerarşiyi ortadan kaldırmaktan ziyade pekiştirmek amacındadır. Ayrıca, durumu iyi olmayanların koşullarını iyileştirmeye yönelik çabaları da yoksulların yerleşik düzene, artık bir tehdit oluşturmamasını teminat altına almak isteğiyle sınırlıdır.

Hıristiyan Demokrasi

Müdahaleci siyasalar, 1945 sonrası Kıta Avrupası'nın çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan Hıristiyan demokratik partiler tarafından da benimsenmiştir. Bu partilerden en önemlileri, o dönemde Doğu Almanya'daki Hıristiyan Demokratik Birliği (CDU) ve İtalya'daki Hıristiyan Demokratik Parti'dir (DC). İkinci Dünya Savaşı sonrasında kıtadaki muhafazakârlar otoriter görüşlerini terk etmişlerdir. Bu yeni muhafazakârlık biçimi siyasî demokrasiyi benimsemiş ve Katolikliğin sosyal geleneklerinden etkilenmiştir. Protestanlık, bireysel çaba marifetiyle kurtuluşu vurguladığından, sosyal teorisini genellikle bireyciliği (bkz. s. 45) onayladığı ve çalışkanlığı, rekabeti ve kişisel sorumluluğu çok önemseddiği görülür. Örneğin Alman sosyolog Max Weber (1864-1920), Protestan ahlakını "kapitalizmin ruhu"na bağlamıştır. Bunun aksine Katolik sosyal teori, geleneksel olarak bireyden ziyade sosyal gruba odaklanır ve rekabetten çok denge veya organik uyuma vurgu yapar. 19. Yüzyıl boyunca ve 20. Yüzyıl'ın başlarında papanın otokrasiyi vurgulamasına rağmen Almanya'daki Zentrum (Merkez Parti) gibi Katolik partiler anayasal yönetim, siyasî demokrasi ve sosyal reformu desteklemiştir. 1945'ten sonra Katolik sosyal teori, yeni kurulmuş Hıristiyan demokratik partileri, bir tür demokratik korporatizm (bkz. s. 225) uygulama yönünde cesaretlendirmiştir. Bu anlayış, "sosyal ortaklık" fikri çerçevesinde birbirine bağlanmış kilise, sendikalar ve işveren grupları gibi aracı kurumların önemini ısrarla vurgular. Ulus üzerine yapılan geleneksel vurgunun aksine Hıristiyan demokrasi özellikle Almanya'da, kararların bütün olarak bir grup tarafından değil de ilgili tüm bireylerce veya en küçük birimler tarafından alınmasını öngören Katolik ilkeyi (*subsidiarity*) desteklemiştir. Bu ilkeye yönelik olumlu tutum, Hıristiyan demokratların, özellikle federalizm biçiminde hem adem-i merkeziyet anlayışını hem de İngiliz muhafazakârlarının aksine Avrupalılaşmayı veya Avrupa bütünleşmesini belirgin bir şekilde desteklemelerinin önünü açmıştır.

Hıristiyan demokratik partilerin Keynezci refah siyasalarını uygulamaya koyma arzuları, Adam Smith (bkz. s. 65) ve David Ricardo'nun katı piyasa ilkelerinden çok Friedrich List (1789-1846) gibi iktisatçıların esnek ve pragmatik fikirlerinden doğar. List, örneğin sert dış rekabete karşı küçük sanayileri korumak adına yönetimin müdahale etmesi gereğini kabul etme çerçevesinde, siyasetin ve siyasî iktidarın iktisadî önemini vurgulamıştır. Bu anlayış, tüm Kıta Avrupası'nda geniş ölçüde etkili olan "sosyal piyasa ekonomisi" fikrinin desteklenmesine yol açmıştır. Sosyal piyasa, piyasa ilkeleri tarafından inşa edilen ve büyük ölçüde yönetimin denetiminden âzade olmakla beraber etkili kamu hizmetleri ve kapsayıcı bir refah sistemiyle ayakta tutulan sosyal bütünlük bağlamında işleyen bir ekonomidir. Sonuçta piyasanın kendisi bizatihi bir amaç değil, daha geniş birtakım sosyal hedeflere ulaşmak için yaratılması gereken refahın aracıdır. Bu türden bir düşünce, Kıta Avrupası'nın çoğunda ve bir dereceye kadar da AB'de benimsenen özel bir kapitalizm modelini ortaya çıkarmıştır. Bu anlayış bazen Anglo-Amerikan ya da "teşebbüs kapitalizmi"nin zıddı olarak Ren-Alp kapitalizmi veya "sosyal kapitalizm" olarak da dile getirilir. Anglo-Amerikan tarzı kapitalizmi piyasa ekonomisinin serbest işleyişine dayanırken, bunun aksine Ren-Alp kapitalizmi ortaklık ve işbirliğini vurgular. 1970'lerden bu yana sosyal piyasa düşüncesi, genelde Kıta Avrupası

Liberteryanizm, otorite, gelenek ve eşitlik gibi diğer değerlere göre (negatif anlamda) özgürlüğe katı bir şekilde öncelik tanıyan teoriler grubuna karşılık olarak kullanılır. Yani liberteryenler, kamu otoritesi alanını asgarileştirme, bireysel özgürlük alanını ise azamileştirme arayışındadırlar ve tipik olarak devleti, bireysel özgürlük karşısındaki ana tehdit olarak görürler. Sosyalistler de liberteryanizmi benimsemişlerdir ama en ünlü iki liberteryen gelenek, bireysel haklar fikri (Robert Nozick'te olduğu gibi, [bkz. s. 107]) ve *laissez-faire* iktisadî öğretilerinde (Friedrich Hayek'teki gibi, [bkz. s. 105]) kök salmıştır. Klasik biçiminde bile liberalizm düzenden çok özgürlüğe önceliği vermeyi reddettiğinden; liberteryanizm, liberalizmden ayrılır. Ayrıca liberteryenler, minimal veya gece bekçisi de olsa devlete olan ihtiyacı kabul ettiklerinden anarşistlerden ayrılırlar ve bazen de kendilerine "minarşist" adını takarlar.

muhafazakârlığını, özelde de Hıristiyan demokrasiyi, İngiltere veya ABD'deki tek milletçi paternalizm (bkz. s. 98) uyarlamalarına göre serbest piyasanın câzibesine karşı daha dirençli kılmıştır.

LİBERTERYEN MUHAFAZAKÂRLIK

Muhafazakârlık, organikçi anlayış, hiyerarşi ve yükümlülük gibi daha çok sanayi öncesi fikirlerden beslense de bu ideoloji aynı zamanda liberal fikirlerden, özellikle de klasik liberal fikirlerden oldukça etkilenmiştir. Bu daha çok 20. Yüzyıl'ın sonundaki bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Yeni Sağ, muhafazakârlığı bir şekilde "silâh zoru ile" klasik liberalizmin ilgi alanlarına sokmuştur. Ancak liberal öğretilerin, özellikle de serbest piyasa ile ilgili olanların 19. Yüzyıl'ın sonlarından itibaren muhafazakârlar tarafından geliştirildiği ve muhafazakâr paternalizme karşı bir gelenek oluşturulduğu söylenebilir. Bu fikirler, mümkün olan en üst düzeyde iktisadî özgürlüğü ve sosyal hayata ilişkin asgari yönetsel düzenlemeyi savunmaları anlamında liberteryendirler. Liberteryen muhafazakârlar, salt liberalizme dönmemişler, liberal ekonomilerin otorite ve ödev gibi değerlere dayanarak daha geleneksel, muhafazakâr bir sosyal felsefe ile uyumlu olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu anlayış, birçok açıdan geleneksel muhafazakârlığın kurucusu ve aynı zamanda Adam Smith'in (bkz. s. 65) liberal ekonomi anlayışının ısrarlı bir destekçisi olan Edmund Burke'ün (bkz. s. 87) eserinde açıkça yer alır.

Liberteryen gelenek, klasik liberal fikirlerin derin etkilerinin söz konusu olduğu ülkelerde, yine İngiltere ve ABD'de, en güçlü konumdadır. Daha 18. Yüzyıl'ın sonlarında Burke, ticarete serbestlik ve iç işlerinde rekabetçi, kendi kendini düzenleyen bir piyasa ekonomisiyle ilgili tercihini açıkça ifade etmiştir. Burke'e göre, serbest piyasa verimli ve âdildir ama aynı zamanda doğal bir zorunluluktur da. İnsan doğasının bir parçası olan "kazanç aşkı", servet arzusunu yansıtmaması anlamında "doğal"dır. Bundan dolayı piyasanın yasaları "doğal yasalar"dır. Burke, piyasanın dayattığı çalışma koşullarının birçok kişi için "küçük düşürücü, yakışsız, insanlık dışı ve çoğunlukla ahlâksız" olduğunu kabul eder ama "doğal gidişat" bozulduğunda insanların daha da muzdarip olacaklarını ısrarla vurgular. Burke, piyasa

Pragmatik Muhafazakârlık

Pragmatik
Gelenekçilik
Sosyal ödev
Organik toplum
Hiyerarşi
Paternalizm
Ahlâki sorumluluk
Doğal düzen
"Orta yol" ekonomisi
Sınırlı refahçı anlayış

Liberteryen Muhafazakârlık

İdeolojik
Köktencilik
Bencilik
Atomist bireycilik
Liyakat
Kişisel çaba
İktisadî haklar
Piyasa düzeni
"Laissez-faire" ekonomisi
Anti-refahçı anlayış

ekonomisine verdiği destek ile yaptığı geleneksel sosyal düzen savunusu arasında herhangi bir çelişki görmez. Çünkü o, 18. Yüzyıl sonu itibariyle İngiltere'deki geleneksel düzenin feodal niteliğinin sona erdiğini ve bunun yerine kapitalist bir nitelik kazandığını belirtir. Bundan dolayı, monarşi ve kilise için söz konusu olduğu gibi kapitalist serbest piyasa da gelenek zemininde savunulabilir.

Ancak liberteryen muhafazakârlar, tutarlı liberal değildirlir. İktisadî bireyciliği ve "yönetimi, iş dünyasının arkasından çekmeyi" savunurlar ama bu bireysel özgürlük ilkesini sosyal hayatın diğer boyutlarına doğru genişletme taraftarı değildirlir. Richard Cobden (1804-1865) ve John Stuart Mill (bkz. s. 46) gibi erken dönem liberalleri, sadece iktisadi değil, sosyal ve ahlâki sorumluluğu da bireyin ellerine terk etmeye hazırlıklıdırlar. Hayek'in (bkz. s. 105) *The Constitution of Liberty* (Özgürlüğün Anayasası, 1960) adlı eserinde de vurguladığı gibi liberalizm, diğer insanları tehdit edecek bir tutuma dönüşmediği sürece ahlâki kararların bireye bırakılması gerektiğini vurgulaması açısından hem sosyalizm hem de muhafazakârlıktan ayrılır. Bundan dolayı birey, mümkün olan en az düzeyde devletin rehberliğine muhtaçtır. Muhafazakârlar hatta liberteryen muhafazakârlar, insan doğasına ilişkin daha kötümser bir görüşe sahiptirler. Kamu düzenini muhafaza etmek ve otoriteye saygıyı teminat altına almak üzere güçlü bir devlete ihtiyaç vardır. Aslında bazı açılardan liberteryen muhafazakârlar, sosyal düzenin güvenliğini taahhüt etmeleri dolayısıyla serbest piyasa teorilerini benimserler. Liberaller, piyasa ekonomisinin bireysel özgürlük ve tercih özgürlüğünü koruduğunu düşünürken muhafazakârlar zaman zaman piyasayı sosyal disiplin aracı olarak benimserler. Piyasa güçleri, iktisadi ve sosyal faaliyetleri düzenler ve denetim altında tutar. Örneğin piyasa güçleri, işsizlik tehdidi ile işçileri yüksek ücret artışı taleplerinden vazgeçirir. Piyasa, kendi başına sosyal istikrarı sürdürmenin bir aracı olarak görülebilir ve daha görünür nitelikteki birtakım zorlayıcı güçlerle beraber işler: Polis ve mahkemeler. Bazı muhafazakârlar piyasa kapitalizminin

sonu gelmez yeniliklere, soluksuz rekabete ve sosyal bütünlüğü tepe taklak edecek birtakım sonuçlara yol açacağı korkusunu taşırlar. Bazı başka muhafazakârlar ise piyasa kapitalizminin siyasal otoritenin yönlendirici elinden çok, gayrişahsî “doğal yasalar”ın sürdürebileceği bir “piyasa düzeni” kurabileceği inancını taşırlar.

YENİ SAĞ

1945 sonrası döneminin ilk yıllarında pragmatik ve paternalist fikirler, Batı dünyasının birçok yerinde muhafazakârlığa hâkim olmuştur. 1970’lerde Portekiz ve İspanya’daki diktatörlüklerin ortadan kalkmasıyla, otoriter muhafazakârlığın artıkları da temizlendi. Muhafazakârlar, 19. Yüzyıl’da siyasî demokrasiyi kabul ettikleri gibi, 1945 sonrasında da sınırlı bir sosyal demokrasi tipini benimsemişlerdir. Savaş sonrası yıllarda hızlı ve süreklilik arz eden ve “yönetilen kapitalizm”in başarısı olarak ortaya çıkan “büyük patlama”, bu eğilimi güçlendirmiştir. Ancak 1970’ler boyunca, doğrudan Keynezci refah anlayışını hedef alan bazı köktenci fikirler ortaya çıkmıştır. Bunlar Yeni Sağ’ın fikirleriydi ve başlangıçta ABD ve İngiltere’de derin etki yaratmış, daha sonra Kıta Avrupası, Avusturalya ve Yeni Zelanda, tüm dünyadaki Batılı devletlerde etkili olmuştur.

“Yeni Sağ” oldukça geniş bir terimdir ve kapsamında vergilerin düşürülmesinden, televizyon ve filmlerde daha fazla sansüre, göç karşıtı kampanyalardan, göçmenleri ülkelerine geri göndermeye kadar birçok farklı fikri barındırır. Aslında Yeni Sağ, birbirlerine karşıtlıkları açıkça ortada olan iki ideolojik geleneğin birleşmesidir. Bu ideolojilerden ilki, klasik liberal ekonomi özellikle de Adam Smith’in (bkz. s. 65) serbest piyasa teorileridir. Bu teoriler, 20. Yüzyıl’ın ikinci yarısında “büyük” devlet, iktisadî ve sosyal müdahale anlayışına yönelik eleştiri olarak yeniden hayatîyet kazanmıştır. Bu eleştiriler, liberal Yeni Sağ veya neo-liberalizm (bkz. s. 68) olarak adlandırılmıştır. Yeni Sağ içindeki ikinci öge ise özellikle Disraeli öncesi geleneksel muhafazakâr sosyal teorinin kapsamındaki düzen, otorite ve disiplin savunusudur. Bu da muhafazakâr Yeni Sağ veya neo-muhafazakârlık olarak adlandırılmıştır. Sonuçta Yeni Sağ, iktisadî liberteryanizm ile devlet ve sosyal alandaki otoriteryanizmi (bkz. s. 96) kaynaştırma teşebbüsüdür. Kendi başına Yeni Sağ, köktenci, gerici ve geleneksel özelliklerin harmanıdır. Yeni Sağ’ın köktencilîği, kendi mirasını, özellikle müdahaleci yönetim ve liberal veya müsamahalı sosyal değerleri parçalamada gösterdiği yoğun çabadan anlaşılabilir. Bu köktencilik, rasyonel teoriler ve soyut ilkelerden türetilen ve sonuçta da geleneği dışlayan liberal Yeni Sağ’la olan ilişkide oldukça nettir. Ancak Yeni Sağ köktencilîği, gerici bir köktencilik şekli değildir. Çünkü hem liberal hem de muhafazakâr Yeni Sağ genellikle, 19. Yüzyıl’daki iktisadî edep ve ahlâkî metanet dolu “altın çağ”dan bahseder. Bunun yanında Yeni Sağ, özellikle neo-muhafazakârların “geleneksel değerler”e yaptıkları vazgeçilmez vurgu çerçevesinde geleneğe de başvurur.

Yeni Sağ fikirler, çeşitli tarihsel etkenlerin ürünüdür. Bu etkenlerden belki de en önemlisi, savaş sonrası dönemdeki “büyük patlama”nın, 1970’lerin başında yüksek enflasyon, artan işsizlik ve ikti-

satçılarının “durgunluk” dedikleri olguyla sona ermesidir. Önceleri istikrarlı iktisadî büyümeyi paylaş-tırdığından ve sosyal bütünlüğü sürdürdüğünden itibarı olan Keynezcî talep yönetimi, daha önceki serbest piyasa düşüncesini ısrarla isteyen siyasî bir sağın artan baskısı altına girmiştir. Yeni Sağ, bazı sosyal etkenlerden, özellikle liberal sosyal felsefenin yaygınlaşmasından da etkilenmiştir. Muhafazakârlar bunu, müsamahakârlık ve geniş ölçüde refah bağımlılığının oluşturduğu ikiz şer endişesinden dolayı kaygıyla karşılamışlardır. Örneğin, neo-muhafazakârlık, 1970 ve 1980’lerde ABD’de daha önce liberal olan bazı entelektüellerin bir araya gelmesiyle doğmuştur. Irving Kristol ve Norman Podhoretz’in başını çektiği bu grup, toplumun sıkıntılarının daha çok hak temelli yurttaşlık kültüründen kaynaklandığını iddia etmiştir. Çünkü bu kültür, ödev ve sorumluluk duygusunu zayıflatmaktadır. Son olarak, uluslararası etkenlerin de Yeni Sağ’ın ortaya çıkışında belirleyici olduğu söylenebilir. Bu etkenler, muhafazakârlık içindeki milliyetçi duyguları güçlendirmiş ve iktidar (sert, şahin) siyasetini yeniden canlandırmıştır. ABD’deki Yeni Sağ, Sovyetler Birliği’nin artan askerî gücü ve Vietnam ile İran’da ulusal prestije zarar veren olaylar karşısında harekete geçmiştir. İngiltere’de ise özellikle 1980’lerden bu yana Avrupa’nın bütünlüşmesi olgusunun ortaya çıkmasıyla üstün iktidar konumunu kaybetme korkusu ve millî egemenliğe tehdit algısının yerleşmeye başlaması söz konusudur.

Liberal Yeni Sağ

Yeni Sağ düşüncesinin liberal yönleri çoğunlukla modern veya İkinci Bölüm’de ele alınan neo-liberalizmden çok klasik liberalizmden alınmıştır. Liberal Yeni Sağ, minimal devletin yeniden ifade edilmesi ile eş anlamlıdır. Bu anlayış, “özel, iyi; kamu, kötü” şeklinde özetlenir. Liberal Yeni Sağ devletçilik karşıtıdır. Devlet, zor kullanma ve özgürlüğün yer almadığı alan olarak görülür; kolektivism (bkz. s. 120), bireysel inisiyatifi kısıtlar ve öz saygıyı azaltır. Ne kadar yumuşak olursa olsun her yönetimin aynı şekilde insanî faaliyetlere zarar veren etkisi vardır. Devletin yerine inanç, birey ve serbest piyasa üzerine odaklanır. Bireyler, kendilerine güvenme ve kendi çıkarları adına rasyo-nel tercih yapma açısından teşvik edilmelidirler. Piyasa, bireysel tercihlerin toplamının ilerleme ve genel faydaya yol açması için gerekli mekanizma olarak saygı görür. Liberal Yeni Sağ kendi başına, muhafazakâr ideoloji içinde liberteryen fikirlerin paternalist olanlar üzerinde baskın olmasını sağ-lama teşebbüsüdür.

Devletçilik karşıtı öğretiyeye ait baskın tema, serbest piyasa anlayışına ideolojik bir teslimiyettir. Friedrich Hayek ve Milton Friedman gibi modern iktisatçıların eserlerinde yer aldığı gibi, Yeni Sağ, Smith (bkz. s. 65) ve Ricardo’nun (1772-1823) klasik iktisat anlayışlarını yeniden canlandırmıştır. 20. Yüzyıl’ın başlarında Keynezcî anlayışın benimsenmesi çerçevesinde bir yana bırakılmış serbest piyasa fikirleri, 1970’ler boyunca yeniden itibar kazanmıştır. Yönetimler, iktisadî istikrarın paylaşılması ve sürdürülebilir büyüme açısından aşılması zorluklarla karşılaşmıştır. Tüm iktisadî sorunların çözümününün yönetimin iktidarı dâhilinde olup olmadığı yönünde ciddi şüpheler ortaya çıkmıştır. Örneğin Hayek ve Friedman, “yönetilen” ya da “planlı” ekonomi fikrine şiddetle karşı

Friedrich August von Hayek (1899-1992)

Avusturyalı iktisatçı ve siyaset felsefecisi. Akademisyen olan Hayek, London School of Economics, Chicago, Freiburg ve Salzburg Üniversiteleri'nde ders vermiştir. 1974 yılında da ekonomi dalında Nobel Ödülü'nü almıştır.

Avusturya Okulu'nun bir taraftarı olarak Hayek, bireyciliği ve piyasa düzenini savunur ve sosyalizmi amansız bir şekilde eleştirir. *The Road to Serfdom (Kölelik Yolu, 1944)* adlı eseri, içkin olarak totaliteryen olduğu gerekçesiyle iktisadî müdahalecilik anlayışına saldıran öncü eserlerdendir. Daha sonraki eserleri *The Constitution of Liberty (Özgürlüğün Anayasası, 1960)* ve *Law, Legislation and Liberty (Hukuk, Yasama ve Özgürlük, 1979)* ılımlı bir gelenekçilik biçimini savunur ve anayasalcılığın (bkz. s. 56) Anglo-Amerikan yorumunu destekler. Hayek'in eserlerinin Yeni Sağ'ın ortaya çıkışında dikkate değer etkisi vardır.

çıkışlardır. Bu düşünürler, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki merkezi olarak planlanan ekonomilerin verimsizliğine işaret etmişler ve karmaşık sanayileşmiş bir iktisadî yapıda kaynak tahsisatı görevinin bürokratlar tarafından yerine getirilmesinin imkânsız derecede zor olduğunu iddia etmişlerdir. Kolektivizmin kaçınılmaz sonuçları da hayatî önem taşıyan malların kıtlığı ve hayatın en sade zorunlulukları için kuyruğa girme gereğidir. Öte yandan piyasanın erdemi ise ekonominin merkezî sinir sistemi olarak çalışması ve mal-hizmetlerin arzı ile bunlara yönelik talebi bağdaştırmasıdır. Piyasa, en kârlı olan kullanıma kaynak tahsis eder ve böylece tüketicinin ihtiyaçlarını tatmin etmeyi teminat altına alır. 1970'lerde işsizlik ve enflasyonun yeniden ortaya çıkması üzerine Hayek ve Friedman, yönetimin bir çare olmaktan çok her zaman iktisadî sorunların nedeni olduğunu iddia etmişlerdir.

Keynezci fikirler (bkz. s. 76), Yeni Sağ eleştirinin ana hedeflerinden biridir. Keynes, kapitalist ekonominin kendi kendini düzenler nitelikte olmadığını öne sürmüştü. Keynes, ekonominin özellikle "talep kısmı"na vurgu yapmış ve iktisadî faaliyet ile beraber istihdamın ekonomideki "toplam talep" tarafından yönlendirildiğini belirtmişti. Keynes'in işsizlik sorunuyla ilgili çözümü, hükümetlerin bütçe açığını yöneterek "talep yönetimi"ni gerçekleştirmelerini kapsar: Hükümet ekonomiye, kamu harcamaları aracılığıyla vergi ile "topladığı"ndan daha fazla parayı "şıngırına etmeli"dir. Ancak Milton Friedman, "doğal-zorunlu bir işsizlik oranı"nın varlığını iddia ederek, bunu ele almanın hükümetin gücünü aştığını ifade etmiştir. Ayrıca, Keynezci teknikleri kullanarak hükümetin işsizliği ortadan kaldırmaya yönelik tüm teşebbüslerinin, başka ama daha tehlikeli birtakım iktisadî sorunlara neden olacağını belirtmiştir.

Serbest piyasayı savunan iktisatçılara göre, işsizlikten ziyâde enflasyon, iktisadî sorunların en ciddîsidir. Enflasyon, genel fiyat düzeyindeki artıştır ve bu artış paranın değerinde düşmeye yol açar. Yani aynı miktarda para daha az mal satın alır. Neo-liberallere göre enflasyon, piyasa ekonomisinin bütün temelini tehdit eder. Çünkü mübadele aracı olarak paraya güven azalır, insanların ticarî veya iktisadî faaliyet için taahhüt altına girme cesaretleri kırılır. Bu yüzden, sağlıklı bir piyasa

ekonomisi, sağlıklı ve istikrarlı bir değere sahip olan para gerektirir. Hem Hayek hem de Friedman, yönetimin ana iktisadî sorumluluğunun, enflasyonu düşürerek ya da Hayek'in umduğu gibi ortadan kaldırarak, "sağlıklı para" muhafazası olduğunu belirtirler. Ancak Keynezci anlayış, enflasyonu tetiklemiş ve 1970'lerdeki "durgunluğa" yol açmıştır. Bu açıklamayı yapan teori parasalcılıktır/monetarizmdir. Bu teoriye göre, fiyat düzeyini belirleyen şey, ekonomide yer alan para miktarı, yani para arzıdır. Başka bir deyişle, "çok fazla para çok az malın peşinde"yse enflasyon ortaya çıkar. Keynezci siyasalar yönetimlere, vergi gelirlerini geçmek için harcama yapma izini verdiği için bu siyasalar para arzını artırmıştır. Böylece süreç içinde, "doğal işsizlik oranı" açısından yararlı herhangi bir etki yaratmadan enflasyonu tetiklemiştir. Aslında hükümetler "para basmıştır." 1980'lerdeki Reagan ve Thatcher yönetimlerinde uygulanan iktisadî siyasalara, bu serbest piyasa ve monetarist/parasalcı teoriler rehberlik etmiştir. Her iki yönetim de, sorunu sadece piyasanın çözebileceğini düşünerek 1980'lerin başında işsizliğin hızla artmasına göz yummuştur. Benzer şekilde, hükümet harcamalarındaki artışı kısarak veya denetleyerek enflasyonun düşürülmesi üzerinde durmuşlardır.

Yeni Sağ ayrıca, karma ekonomi ve kamu mülkiyeti düşüncesine de şiddetle karşı çıkar. 1945'ten sonra birçok Batılı devlet, ekonomilerinin yönetimini kolaylaştırmak üzere ana sanayi kollarını millileştirmiştir. Bu durum, devletin mülkiyetindeki "kamu sektörü" ve bireylerin mülkiyetindeki "özel sektör" sanayilerinin karışımı niteliğinde yeni ekonomilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yeni Sağ, bu eğilimi tersine çevirmeye teşebbüs etmiştir. 1980'lerde İngiltere'deki Thatcher hükümetiyle başlayan ve daha sonra diğer birçok Batılı devlete sıçrayan, 1990'larda da komünizm sonrası ortaya çıkan devletlerde sıkıca takip edilen özelleştirme siyasası, sanayi kollarını kamu mülkiyetinden özele aktararak hem karma hem de kolektif ekonomileri parçalamıştır. Millileştirilmiş sanayi kolları, içkin olarak verimsiz oldukları gerekçesiyle eleştirilmiştir. Çünkü bu sanayiler, özel firma ve sanayilerin aksine kâr güdüsüyle disipline edilmemişlerdir. Yeni Sağ'ın iddiasına göre, vergi mükellefleri her zaman faturayı ödemeye hazır olduklarından kamu sektöründeki israf ve verimsizlik bir şekilde giderilebilir.

Serbest piyasa iktisatçıları ayrıca, dikkatleri ekonominin "talep boyutu"ndan, "arz boyutu"na doğru kaydırmışlardır. Arz yanlı iktisat demek, hükümetlerin tüketicileri tüketime değil de üreticileri üretime teşvik edecek koşulları sağlayarak büyümeyi beslemesi demektir. Müteşebbise dayalı veya arz boyutlu kültürü oluşturmanın önündeki en büyük iki engel, yüksek vergiler ve devlet düzenlemeleridir. Bu görüşe göre vergiler, teşebbüsü caydırır ve mülkiyet haklarına tecavüz eder. 1980'lerdeki "Reagan İktisadı (Reaganomics)" geniş anlamda, ABD tarihinde görülen en büyük şahsî ve kurumlar vergisi indirimleri açısından tanımlanabilir. George W. Bush da 2000'deki seçim zaferinden hemen sonra kapsamlı bir vergi düşürme programı çerçevesinde, bu siyasayı yeniden uygulamaya koymuştur. İngiltere'de Thatcher yönetimiyle doğrudan vergilendirme oranları yavaş yavaş ABD'deki düzeylere indirilmiştir, 1979'daki en yüksek gelir vergisi oranı poundda 83 peniden, 1988'de 40 peniye indirilmiştir. Reagan yönetimi ayrıca, devlet müdahalesini ortadan kaldırma amacı da gütmüştür. Reagan yönetimi, Kongre tarafından kurulan ve 1960'lardan itibaren mantar gibi çoğalan bağımsız düzenleyici teşkilâtların, özel sektörün elindeki ekonominin verim-

Robert Nozick (1938-2002)

ABD’li akademisyen ve siyaset felsefecisi. Nozick’in temel eseri olan *Anarchy, State and Utopia* (*Anarşi, Devlet ve Ütopya*, 1974) modern siyaset felsefesi eserlerinin en önemlilerinden biri olarak görülür. Bu eser, Yeni Sağ teorilerini ve görüşlerini oldukça etkilemiştir.

Nozick, John Rawls’un (bkz. s. 74) fikirlerine karşı cevap olarak hak temelli bir liberteryanizm (bkz. s. 101) geliştirmiştir. Locke, Lysander Spooner (1808-1887) ve Benjamin Tucker (1854-1939) gibi 19. Yüzyıl ABD’li bireycilerden yararlanarak, mülkiyetin adil olarak satın alınması ve aktarılmasını sağlayan mülkiyet haklarının katı bir biçimde gözetilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Bu tutum, minimal devlet ve minimal vergilendirmeye yönelik bir destek anlamına gelmekte, refah uygulamalarıyla yeniden paylaşımın da altını oymaktadır. Daha sonra Nozick, uç liberteryanizmini daha ılımlı bir hâle getirmiştir.

liliğini aksattığını ve kamu çıkarının hükümet teşkilâtından çok piyasa mekanizması tarafından teminat altına alınması ihtimalinin daha büyük olduğunu düşünüyordu. Sonuçta bu teşkilâtların kullandığı fonlarda çok ciddi azalmalar olmuştur; örneğin Çevre Koruma Teşkilâtı’nın bütçesi %50 kesintiye uğramıştır. Ayrıca, bu teşkilâtlara, hükümet düzenlemesinden çok serbest piyasayı destekleyen personeller atanmıştır.

Liberal Yeni Sağ, sadece iktisadî verimlilik ve duyarlılık açısından devletçilik karşıtı değildir. Özellikle bireysel özgürlüğe yaptığı vurgu çerçevesinde benimsediği siyasi ilkeler açısından da devletçiliğe karşıdır. Yeni Sağ’ın, “sinsice yaklaşan kolektivizm” karşısında özgürlüğü savunduğu söylenebilir. Bu fikirler uç noktada, Yedinci Bölüm’de tartışılan anarko-kapitalizme giden yola yönelebilir. Anarko-kapitalizm anlayışına göre, mahkeme ve kamu düzeninde yer alanlar da dâhil olmak üzere tüm mal ve hizmetleri piyasa dağıtmalıdır. Liberallerin, liberteryenlerin, hatta Yeni Sağ’ın anarşist öğelerinin savunduğu özgürlük, negatif özgürlüktür: Birey üzerindeki dışsal kısıtlamaların ortadan kaldırılması. Yönetimin müşterek iktidarı, birey karşısındaki asıl tehdit olarak görüldüğünden, özgürlük ancak “devletin geri püskürtülmesi” yle güvence altına alınabilir. Özelden bu, sosyal refah anlayışının geri itilmesi demektir. Refah anlayışına karşı öne sürülen iktisadi iddiaların –örneğin, yüksek sosyal harcamalar vergilerin artırılmasına yol açar ve kamu sektöründeki refah kurumları içkin olarak özünde verimsizdir– yanında Yeni Sağ refah anlayışına ahlâkî zeminde de itirazlar yönelir. Öncelikle, 19. Yüzyıl kişisel çaba fikirlerinin yeniden canlanması çerçevesinde düşünüldüğünde refah devleti, “bağımlılık kültürü” yarattığı için eleştirilir: Refah devleti, inisiyatif ve teşebbüsü azaltır, insanların âsalet ve öz saygılarını talan eder. Bu çerçevede refah anlayışı, zararın, elverişsizliğin çaresi değil nedenidir. Bu teori, “hak etmeyen yoksul” fikrini yeniden canlandırmıştır. Margaret Thatcher’in, “toplum diye bir şey yoktur” iddiasında oldukça canlı ifade edilen bu anlayışa göre, insanların topluma borçlu oldukları ve karşılığında toplumun insanlardan alacaklı olduğu hiçbir şey yoktur. Charles Murray’e (1984) göre de, refah uygulamalarının kadını, “ekmek parası kazanan” erkeğe bağımlılıktan kurtardığı için bekâr anne ve babasız çocuklardan oluşan bir

alt sınıfın ortaya çıkmasına yol açan aile parçalanmasının en önemli nedenidir. Refah anlayışına karşı öne sürülen bir diğer görüş de bireysel haklarla ilgilidir. Robert Nozick (1974), refah uygulamaları ve yeniden paylaşım ile ilgili tüm siyasaları mülkiyet haklarını ihlâl ettikleri gerekçesiyle şiddetle eleştirmiştir. Nozick'in anlayışına göre mülkiyet, âdil biçimde edinildiği sürece, rıza olmadan onu bir başkasına aktarmak, "yasal hırsızlık" ile eşanlamlıdır.

Muhafazakâr Yeni Sağ

Muhafazakâr Yeni Sağ, ya da neo-muhafazakârlık en iyi şekilde, liberal reform ve "ilerlemeci" değerlerin yaygınlaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülen sosyal parçalanma korkusu çerçevesinde tanımlanabilir. Girdiği çeşitli kılıklarla otorite, parçalanma ve düzensizliğin çözümü olarak görülür. Çünkü otorite insanlara kim olduklarını ve onlardan beklentilerin neler olduğunu söyleyen ve onları birbirine bağlayan bir tür "sosyal yapıştırıcı" olarak işler. Sonuçta Yeni Sağ, ahlâki standartların gevşediği ve toplumda otoritenin zayıfladığı şeklindeki yaygın endişeye tepki niteliğindeki "otoriter popülizmin (halkçılık)" bir şekli olarak yorumlanmaktadır (Hall ve Jacques, 1983). Toplumun kırılma duygusuna duyarlılık ile birleşen bu otorite vurgusu, geleneksel veya organik muhafazakârlıktan beslenen neo-muhafazakârlık içinde açıkça ortaya çıkar. Ancak aynı organik fikirlerden yoğun biçimde yararlanan paternalist muhafazakârlıktan da oldukça farklıdır. Örneğin, tek millet muhafazakârları, yoksulluğun ve maddî eşitsizliklerin azaltılmasıyla toplumun en iyi şekilde ayakta tutulabileceğine inanırken; neo-muhafazakârlık toplumun güçlendirilmesi açısından otoritenin onarılmasına ve sosyal disiplini kabul ettirmeye bel bağlamıştır. Bu açıdan neo-muhafazakâr otoriteryanizm (bkz. s. 96) ile neo-liberal liberteryanizm (bkz. s. 101) tutarlılık arz ederler.

Muhafazakâr Yeni Sağ'ın üç ana ilgi odağı vardır: Yasa ve düzen, kamusal ahlâk ve ulusal kimlik. Neo-muhafazakârlar, artan suç ve toplum karşıtı davranışların, 1960'lardan bu yana Batı toplumlarının çoğunu etkileyen otorite zayıflamasının genel bir sonucu olduğunu düşünürler. İnsanlar, "nerede durduklarını" bilmenin verdiği güvene muhtaçtırlar ve bunu isterler. Bu güvenliği sağlayan şey, otorite kullanımudur: Ailede babanın, okulda öğretmenin, işyerinde işverenin ve bütün olarak toplumda "yasa ve düzen" in kullandığı otorite. Müsamahakârlıkla beraber, birey ve "kendi işini yapma" hayranlığı, otoritenin sorgulanmasına yol açtıkları hatta cesaretlendirdikleri için toplumun yerleşik kurumlarını kemirirler. Bu açıdan neo-muhafazakârlık, bir tür sosyal otoriteryanizmi destekler. Bu durum, neo-muhafazakârların, ailenin güçlendirilmesi taleplerinde açıkça görülür. Burada "aile", tam anlamıyla geleneksel terimler çerçevesinde anlaşılmaktadır. Yani, doğal olarak hiyerarşiktir: Çocuklar ebeveynlerini dinlemeli, onlara saygı duymalı ve itaat etmelidir; doğal olarak ataerkildir: Koca, tedarik eden, karısı da yuvayı yapandır. Eğer bu otorite ilişkileri zayıflarsa, çocuklar iyi ahlâki değerlerden yoksun ve yaşlılarına karşı saygısız olarak yetişirler.

Hukuk ve düzen açısından ödünsüz bir duruş olarak yansıyan güçlü devlet arzusu çerçevesinde, sosyal otoriteryanizmi ile devlet otoriteryanizmi eşleştirilebilir. İçkin ahlâki yozlaşma fikrini

kabul etmekle neo-muhafazakârlar, düzensizliğin köklerinin sosyal adâletsizlikten çok insan ruhunun derinliklerinde yer aldığına inanırlar. Bundan dolayı suçla karşı ancak cezalandırma korkusuyla karşı durulabilir ve ceza sadece şiddetli olduğunda etkilidir. Bu, özellikle ABD ve İngiltere’de, “hapishane işe yarıyor” inancına dayalı olarak daha uzun hapis ve gözetim altına cezalarının güçlü bir şekilde vurgulanmasına yol açmıştır. ABD’deki neo-muhafazakârlar, 1960’larda Yüksek Mahkeme tarafından “zâlimce ve ender cezalandırma” olduğundan kaldırılacağını duyurduğu ölüm cezasının, tekrar uygulamaya konması için kampanyalar başlatmışlardır. 1980’lerin sonu itibarıyla, eyaletlerin çoğunda ölüm cezası yeniden yürürlüğe girmişti. 1980’lerde İngiltere’de ise gençleri gözetim altına alma merkezlerinde “kısa, keskin şok” rejimi uygulamaya kondu. 1990’larda ise John Major’un yönetiminde asgari hapis cezaları ve genç suçlular için ABD tarzı “bot (bacığı sıkıştıran işkence âleti) kampları” desteklenmiştir.

Muhafazakâr Yeni Sağ, birçok açıdan “müsamahakâr 1960’lar” a tepki olarak, kamusal ahlâk meseleleriyle de ilgilenmişlerdir. 1960’larda savaş sonrası dönemde yükselen refah düzeyi, özellikle gençler arasında, geleneksel ahlâki ve sosyal standartları eleştirme ve sorgulama yönünde büyük bir arzu doğurmuştur. Yeni Sağ’ın bakış açısından bu, toplumun istikrarının temelini oluşturan yerleşik değerler ve ortak ahlâka yönelik ciddi bir tehditti. Bu liberal ahlâk karşısında İngiltere’de Thatcher, “Viktoryen değerler” e destek verdiğini ilân etti. ABD’de ise “aile değerleri” ne dönmek üzere Ahlâki Çoğunluk (Moral Majority) gibi mücadeleler başladı. Neo-muhafazakârlara göre, müsamahakâr toplum iki tehlike barındırıyordu. Birincisi, insanın kendi ahlâki değerleri ve hayat tarzını seçme özgürlüğü, ahlâksız ya da “şer” dolu fikirler tercihine yol açabilirdi. Özellikle ABD’deki muhafazakâr Yeni Sağ anlayışında ciddi oranda dinî öğeler yer alır. 1970 ve 1980’lerde kendilerine, “geleneksel değerler” in çöküşünü dert edinmiş çeşitli gruplar ortaya çıkmıştır. Bu grupların çoğu, “born again” Christian (Hıristiyanlığı, özellikle de muhafazakâr Protestanlığı yeniden benimseme) hareketi olarak birleşmişler ve aslında “Hıristiyan Yeni Sağ” oluşturmuşlardır. Jerry Falwell tarafından 1979 yılında kurulan ve Reagan ile beraber Jessie Helms gibi güçlü Güneyli senatörler tarafından desteklenen Ahlâki Çoğunluk, bu hareketin şemsiye örgütü olmuştur. 1980’lerden beri enerjisinin çoğunu kürtaj karşıtı mücadeleye, özellikle de ABD’de kürtajı yasallaştıran Yüksek Mahkeme’nin 1973’te *Roe v. Wade* Davası’nda verdiği kararı bozmaya harcamaktadır. Homoseksüellik, pornografi, evlilik öncesi seks ve en azından ABD’de İncil’deki “yaratma” öğretisinden çok Darwinçi evrim teorilerinin öğretilmesi, ahlâken “kötü” olarak nitelendirilip, kınanmaktadır. Müsamahakârlığın ikinci tehlikesi ise insanların yanlış ahlâki değerler ve hayat tarzları benimsemelerinden çok, *farklı* ahlâki konuları tercih etme ihtimalleridir. Bir liberal için ahlâki çoğulculuk (bkz. s. 51), sağlıklı bir şeydir. Çünkü bu çoğulculuk, farklılığı ve rasyonel tartışmayı besler. Ancak bir neo-muhafazakâr için bu, kesinlikle bir tehdit unsurudur. Çünkü toplumun uyum içindeki beraberliğine zarar verir. Müsamahakâr bir toplum, etik normlar ve birleştirici ahlâki standartlardan yoksun bir toplumdur. Yani, ne bireylere ne de ailelerine kılavuzluk yapamayan “yolu, izi belli olmayan bir çöl”dür. Eğer bireyler her şeyi sadece diledikleri gibi yaparlarsa, medenî davranış standartlarını devam ettirmek imkânsızlaşır.

Son olarak, muhafazakâr Yeni Sağ, içeriden ve dışarıdan gelen tehditlere karşı ulusal kimliği güçlendirme arzusu açısından da sivrilir. Neo-muhafazakâr bakış açısından ulusun değeri, ortak bir kültür ve yurttaşlık kimliği vermek suretiyle, toplumu birbirine bağlamasından kaynaklanır. Bu bağ, tarih ve gelenekte sağlam kökler saldığından en güçlü olanıdır. Uluslar, aralarında benzerlik olanları birbirlerine katılmaya doğru sürükleyen, doğal eğilimin ürünü organik varlıklardır. Ulusa, “içeriden” yönelen en önemli tehdit, çok-kültürlülüğün (bkz. s. 78) gelişmesidir. Artan kültürel farklılıklar, siyasal topluluğu tehdit edecek şekilde hem ulusallık bağlarını zayıflatır hem de etnik ve ırksal çatışma kabusunu canlandırır. Bu nedenlerden dolayı neo-muhafazakârlar, göçerle ilgili sıkı denetim kampanyalarında ön saflarda yer alırlar ve bazen de “ev sahibi” topluluğun kültürü için ayrıcalıklı bir konum talep ederler. Örneğın, ABD’de Lâtin Amerikalı (özellikle Orta Amerika kökenli) nüfusun artmasına tepki olarak neo-muhafazakârlar, İngilizcenin ülkenin “resmî” dili olarak kabul edilmesini istemişlerdir. “Dışarıdan” tehditler ise çeşitli ve çok sayıdadır. İngiltere’nin mâruz kaldığı ana tehdit, Avrupa bütünleşmesidir. Aslında, 1990’larda İngiltere muhafazakârlığı, Avrupa bütünleşmesine ve özelde para birliğine karşı koyduğu dirençle neredeyse Avroşüphecilik (*Eurosepticism*) ile özdeşleşmiştir. 1970 ve 1980’lerde ABD’de ana tehdit olarak başta, Ronald Reagan için “bir şeytan imparatorluğu” konumundaki Sovyetler Birliği olmak üzere, dünyadaki komünizm görülüyordu. 11 Eylül 2001’den bu yana ise küresel terörizm (bkz. s. 290), karşısında ABD ulusal kimliğinin tanımlandığı, en önde gelen stratejik, siyasal ve kültürel tehdittir. George W. Bush’un Afganistan ve başka yerlerdeki “teröre karşı açılan savaş”ın parçaları olarak görülen tek taraflı ve ısrarlı dış siyasa, nihai olarak Amerikan değerleri ve hayat tarzının savunusu olarak resmedilir.

Yeni Sağ İçindeki Gerilimler

Yeni Sağ fikirleri benimsemiş düşünürler veya siyasetçilerin tümünün hem neo-liberal hem de neo-muhafazakâr görüşlerin hepsini destekledikleri söylenemez. Örneğın, İngiltereli muhafazakâr Roger Scruton (2001), serbest piyasaya ilke düzeyinde bağlanmanın muhafazakârlık içinde yeri olmadığını öne sürer. Benzer şekilde, Nozick (bkz. s. 107) ve anarko-kapitalistler gibi tutarlı liberteryenlar, muhafazakâr sosyal teoriye pek hoş bakmazlar. Ancak neo-liberal ve neo-muhafazakâr görüşler çoğunlukla Yeni Sağ’a ayırt edici bir nitelik kazandıran, sosyal muhafazakârlık ile iktisadî liberalizmi kaynaştırma teşebbüsü açısından çakışır. Reagan ve Thatcher yönetimleri, Yeni Sağ görüşlerden en fazla etkilenen hükümetlerdir ve farklı derecelerde de olsa hem liberal hem de muhafazakâr Yeni Sağ’a destek vermişlerdir. İngiltere’deki Thatcherizmin bu ikili yapısı, Andrew Gamble (1988) tarafından “serbest ekonomi ve güçlü devlet”e teslimiyet olarak özetlenmiştir. Bu anlayışa göre Yeni Sağ’ın hedefi, güçlü ama minimal bir devlet inşa etmektir. Ancak neo-muhafazakârlık ve neo-liberalizmin ne dereceye kadar uyumlu olabilecekleri kendi başına önemli bir tartışma konusudur.

Gamble’in çözümlemesi, “serbest piyasa” ve “güçlü devlet” arasındaki ana siyasal bağlara vurgu

Liberal Yeni Sağ	Muhafazakâr Yeni Sağ
Klasik liberalizm	Geleneksel muhafazakârlık
Atomizm	Organik anlayış
Köktencilik	Gelenekçilik
Liberteryanizm	Otoriteryanizm
İktisadî hareketlilik	Sosyal düzen
Öz çıkar/ teşebbüs	Geleneksel değerler
Fırsat eşitliği	Doğal hiyerarşi
Minimal devlet	Güçlü devlet
Uluslararası anlayış	Dar milliyetçilik
Küreselleşme taraftarı	Küreselleşme karşıtı

yapar. Yani, artan eşitsizlik ve zayıflayan devlet destekleri bağlamında, piyasa düzenini denetleme, sosyal ve siyasî otoriteyi de ayakta tutabilme ihtiyacı daha da artmıştır. Bir başka ifadeyle, devletin “geri itilmesi” sonucu açığa çıkan siyasî ve sosyal güçler, sadece ve sadece devlet otoritesinin güçlendirilmesiyle denetim altında tutulabilir. Yeni Sağ teorisyenlerinin kendileri, noliberalizm ve neo-muhafazakârlık görüşlerinin derin, ideolojik düzeyde uyumlu oldukları fikrini edinmemişlerdir.

Örneğin Letwin (1992), İngiltere’deki Thatcherizmi, “zinde erdemler” adına ahlâki bir cihad olarak tanımlamıştır. Bu erdemler –dürüstlük, kendi kendine yeterlilik, enerji, bağımsız görüşlü olma, sadakât ve sağlamlık– iktisadi hayatta devletin geri itilmesini gerektirirken, aksine sosyal hayatta hukuk ve düzeni sürdürme, ulusal ideallerin desteklenmesi ve savunmanın güçlendirilmesi adına büyük müdahalelerin gerekliliğini ima ederler. Willets’e (1992) göre, Yeni Sağ içindeki bâriz gerilim, toplulukla ilgili taahhütleri karşısında bireyle ilgili taahhütlerini dengeleme zorundaki muhafazakârlığa yönelik, temel ve süreklilik arz eden kaygısından başka bir şey değildir.

Tüm bunlarla beraber Yeni Sağ’ı, ideolojik ya da siyasî açıdan tam anlamıyla tutarlı görmek oldukça zordur. Neo-liberalizm, güçlü bireycilik (bkz. s. 45) ve kendine güveni vurgulayan insan doğası anlayışında köklenmiş özgürlük, tercih, haklar ve rekabet gibi değerleri destekler. Neo-muhafazakârlık ise kırılğan, yanılabilir ve sosyal bağımlılığı olan bir insan doğası anlayışına dayalı, otorite, disiplin, saygı ve ödev gibi değerleri savunur. Siyasî olarak bu gerilim, neo-liberalizmin, neo-muhafazakârlığa ait en parlak umutlara karşı işleyecek baskı ve güçleri salıverme eğiliminde ortaya çıkar. Denetime tâbi tutulmamış kapitalizmin amansız dinamizmi sosyal bütünlüğü incitmekle beraber, yerleşik değerler ve geleneksel kurumların otoritesini zayıflatır. Ayrıca, neo-liberaler özgürlüğü, esas itibarıyla iktisadî açıdan piyasadaki tercih özgürlüğü olarak anlamalarına rağmen; bireysel sorumluluk ilkesinin, ahlâki olanlar gibi, diğer meselelere uzanmasına mâni olmak

oldukça zordur. Son olarak da piyasalar, ulusal sınırları dikkate almadığından, tutarlı neo-liberalizm, anlamlı bir iktisadî, siyasal ve kültürel varlık olarak ulusu yıpratana küreselleşmeci ve uluslararası anlayışı ön planda tutan birtakım ihtimalleri barındırır.

21. YÜZYIL'DA MUHAFAZAKÂRLIK

20. Yüzyıl'ın sonlarındaki gelişmeler, bir zafer niteliğinde olmasa da muhafazakâr iyimserliği körüklemiştir. Muhafazakârlık, özellikle 1945'ten itibaren 20. Yüzyıl'ın hemen hemen tümüne damgasını vurmuş "devletin lehinde"ki eğilimi ortadan kaldırmada ve yerine "piyasa lehinde" bir eğilimi yerleştirmede başarılı olmuştur. Bununla beraber, muhafazakârlığın asıl başarısı, en büyük rakibi olan sosyalizmi alt etmesidir. Yeni Zelanda'dan Avustralya'ya, İspanya'ya, İsveç'e ve İngiltere'ye birçok ülkedeki parlamenter sosyalistler, kapitalizmin dışında uygulanabilirliği olan her hangi bir iktisadî alternatif olmadığını kabul etmişler ve piyasa felsefesi ile beraber değerlerini benimseyerek seçime dayalı itibarlarını ayakta tutma arayışına girmişlerdir. Daha da ilginç Doğu Avrupa'da komünizmin çökmesi ile beraber en azından başlangıçta geleneksel siyasî öğretiler ve serbest piyasa ekonomilerinin gelişimi söz konusu olmuştur. Dahası muhafazakârlığın bu sürece yaptığı katkı, büyük oranda kendisini ideolojik bir proje olarak yeniden yaratma kapasitesinde yer alır. Muhafazakârlık, Yeni Sağ anlayışı çerçevesinde organikçi, hiyerarşik, ideolojik olmayan güdülerinden kendini uzaklaştırarak, piyasa bireyciliği ve sosyal otoriteryanizm (bkz. s. 96) ile birleşmiştir. Yeni Sağ siyasetinin "kahramanlık" aşaması, Thatcher ve Reagan gibi figürler ve "dadı devlet" anlayışına karşı mücadelelerle ilişkilendirilse de ve "işletmeci (devlet)" aşamasına geçilmiş olsa da bu durum, piyasa değerlerinin muhafazakâr düşünceler tayfının tümünde kabul gördüğü gerçeğini örtmemelidir. Kamu politikası, 20. Yüzyıl'daki merkezî planlamanın "sosyalist" yanlışları ve refah kapitalizmine mâruz bırakıldıktan sonra, 21. Yüzyıl'da serbest piyasa ve güçlü devletten yapılan "yeni" muhafazakâr harmana bel bağlamıştır. Bu durum, özellikle George W. Bush'un yönetimi altındaki ABD'de açıkça ortadadır. Küresel terörizmin ortaya çıkışıyla, vatan güvenliği ve askerî kapasitenin artırılmasındaki kararlılık vurgulanırken, Bush yönetiminde işbirliği yönelimli ve refah anlayışı karşıtı eğilimler güçlendirilmiştir.

Tüm bunlarla beraber muhafazakârlık, birtakım meydan okumalarla karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan birisi, sosyalizmin çöküşünün kendi başına yarattığı bir sorundur. 20. Yüzyıl boyunca muhafazakârlık kendisini, genellikle sosyalizmin gelişmesiyle ilişkilendirilen devlet denetimine karşı beslediği hoşnutsuzlukla tanımlanmıştır. Bu durumda, eğer muhafazakârlık merkezî planlama ve ekonominin yönetiminin eleştirisi olarak ortaya çıktıysa, bunlar ortadan kalktığında yükleneceği rol ne olacaktır? Başka bir deyişle, sosyalizm sonrası bir çağda muhafazakârlık, hâlâ nasıl uygun bir konumda kalabilir? Diğer bir sorun da, serbest piyasa felsefesinin uzun vadede ekonomik olarak uygulanabilir olup olmadığı meselesinden ortaya çıkar. Serbest piyasa inancı, tarihsel ve kültürel olarak sınırlıdır. Herhangi bir düzenlemeye tâbi tutulmamış kapitalizm coşkusu, klasik liberalizm

daresinde 19. Yüzyıl'da zirve noktasına ulaşmış Anglo-Amerikan bir olgudur ve 20. Yüzyıl'ın sonlarında Yeni Sağ biçiminde tekrar hayat kazanmıştır. İktisadî hayatta “devletin geri itilmesi”, güdüleri keskinleştirebilir, rekabeti yoğunlaştırabilir ve müteşebbis ruhu canlandırabilir ama er ya da geç, kısa vadecilik, düşük yatırım, artan eşitsizlik ve sosyal dışlama açıkça ortaya çıkacaktır. Nasıl ki, liberaller, nihayet “serbest piyasa iktisat açısından tek çıkar yoldur” anlayışını benimsedilerse, 21. Yüzyıl'da muhafazakârlar da aynı dersi öğrenmek zorunda kalabilirler. Bu anlamda ABD'nin piyasa ekonomisine olan mevcut inancı, Amerikan istisnacılığının basit bir örneğine dönüşebilir.

Dahası, muhafazakârlık ile post-modernlik arasında belirsiz bir ilişki vardır. Bir yandan, post-modernlerin Aydınlanma projesine yönelik itirazlarına karşı ortada geleneksel muhafazakâr şüpheciliğin yankılarından daha fazla bir şeyler vardır. Hem geleneksel muhafazakârlık hem de post-modernizme (bkz. s. 306) göre, hakikat özü gereği kısmî ve yereldir. Ek olarak, Giddens'in (bkz. s. 156) iddia ettiği gibi, risk ve belirsizlik arttıkça, koruma, muhafaza ve dayanışma felsefesi olarak görülen “felsefi muhafazakârlığın” câzibesi artmaktadır. Diğer yandan, geç modernite veya post-modernitenin ortaya çıkışı, geleneksel ya da organik muhafazakârlığın temellerini zayıflatma tehdidini gündeme getirmiştir. Modern toplumun artan karmaşıklığı, bireyleri geniş tercih ve fırsat imkânlarıyla karşı karşıya getirmiş ve bu durum, “yerleşik” değerler, “ortak” kültür tanımlamasını her geçen gün zorlaştırmıştır. Küreselleşme de sosyal akışı yoğunlaştırıp, her türden ulusal kimlik duygusunu sulandırarak, bu “gelenekselden uzaklaşma” sürecine katkıda bulunmuştur. Bu anlamda, liberal Yeni Sağ biçimindeki muhafazakârlığın aslında klasik muhafazakârlığın mahvolmasında büyük katkısı olduğu iddia edilebilir. Nihayet neo-liberal toplum ütopyası katı anlamda bireyci ve sonu gelmez biçimde devingendir.

Serbest piyasa neo-liberalizminin iktisadî ve siyasal sakıncalarına rağmen muhafazakârlar için Yeni Sağ fikirleri gözardı etmek, bu fikirleri benimsemekten daha zordur. Yeni Sağ ilkelerinin benimsenmesi, esasında azalan muhafazakâr oy ve siyasî fırsatlara pragmatik bir tepki olarak görülebilir. Yeni Sağ ilkeleri beraberlerinde muhafazakârlıkta yeri olmayan bir ilke tutkusu getirmiş ve muhafazakârlığa ideolojik kanaat virüsü bulaştırmıştır. Bu durum kaçınılmaz olarak daha büyük entelektüel katılığı gündeme getirmiştir. Başka bir deyişle muhafazakârlar, ideolojik açıdan artık “ışıkla yol alanlar”dan olmayabilirler. Buradaki tehlike şudur ki, geçmişte muhafazakârlık kendisini uygulanabilir ideolojik bir proje olarak yeniden yaratma teşebbüsünde küçük bir iç dirençle karşılaşmışken, gelecekte durum bu olmayabilir.

İleri Okumalar

Adonis, A. ve Hames, T. (ed.) *A Conservative Revolution? The Thatcher-Reagan Decade in Perspective*. (Manchester: Manchester University Press, 1994). Bu kitapta 1980'ler boyunca muhafazakârlık içindeki değişimlerin mirası, uzantısı ve doğasını açıklayan bir dizi makaleler vardır.

Eatwell, R. ve N. O'sullivan (ed.), *The Nature of the Right: European and American Politics and Political Thought*

since 1789. (Londra: Printer, 1989). Sağ kanat düşüncesi ve sağcı geleneklerle muhafazakâr geleneklerin çeşitliliği üzerine ciddi ve yetkin bir denemeler toplamı.

Gamble, A., *The Free Economy and the Strong State*. (Londra: Macmillan, 1988). Özellikle İngiltere'deki Thatcherizm üzerine odaklanmış, Yeni Sağ projesi üzerine etkili bir inceleme.

Gray, J. ve Willets, D., *Is Conservatism Dead?*. (Londra: Profile Books, 1997). Muhafazakârlığın geleceği üzerine yapılan tartışmanın her iki tarafını da kapsayan kısa ve kullanışlı bir açıklama.

Honderich, T., *Conservatism*. (Londra: Hamish Hamilton, 1991). Muhafazakâr düşünceye ilişkin özgün ve eleştirel bir açıklama; dikkatlice tartışılmış ve ilginç.

O'Sullivan, N. *Conservatism*. (Londra: Dent; New York: St Martin's, 1976). Özellikle "eksiklik felsefesi" üzerine vurgu yapan klasik muhafazakârlık anlatımı.

Scruton, R., *The Meaning of Conservatism*. , 3. Baskı (Basingstoke: Macmillan, 2001). Kendine ait muhafazakâr gelenek görüşü geliştiren oldukça şık ve uyumlu bir inceleme.